

**BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA**

**INFORMACIJA O IMPLEMENTACIJI STRATEŠKE PLATFORME
RAZVOJA OBRAZOVANJA ODRASLIH U KONTEKSTU
CJELOŽIVOTNOG UČENJA U BOSNI I HERCEGOVINI ZA PERIOD
2014.-2020.**

Oktober, 2023. godine

Sadržaj:

Uvod.....	2
Cilj 1. Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije	3
1.1. Donošenje zakona o o obrazovanju odraslih te pripadajućih podzakonskih akata	4
1.2. Donošenje zakona o izmjenama i dopunama ili novog zakona o obrazovanju odraslih.....	9
1.3. Donošenje strategija obrazovanja odraslih.....	12
1.4. Priznavanje neformalnog i informalnog učenja	12
1.5. Usklađivanje sa referentnim okvirom Evropske unije	14
Sažetak provedbe Cilja 1	16
Cilj 2. Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja	16
2.1. Praćenje stanja na tržištu rada.....	17
2.2. Partnerstva sa predstavnicima tržišta rada	18
2.3. Mjere podsticanja relevantnih partnera iz oblasti rada i zapošljavanja na veće uključivanje u sistem obrazovanja odraslih	21
2.4. Usklađivanje upisne politike u obrazovanju odraslih u skladu s potrebama tržišta rada	24
Sažetak provedbe Cilja 2	25
Cilj 3: Razvijanje programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja	26
Sažetak provedbe Cilja 3	30
Cilj 4: Osiguranje i podizanje kvaliteta obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.....	30
Sažetak provedbe Cilja 4	35
Pregled ispunjenosti ciljeva Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020.	37

Uvod

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine usvojilo *Stratešku platformu razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020.* („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 96/14). Dokument je nastao u okviru IPA programa Evropske unije, komponenta „Razvoj ljudskih resursa“. Svrha *Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020.* (u daljem tekstu: *Strateška platforma*) bila je da posluži kao okvir za stvaranje povoljnog društvenog ambijenta i temeljnih mehanizama za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja. Namjera je bila da *Strateška platforma* posluži nadležnim obrazovnim vlastima u Bosni i Hercegovini kao okvir za izradu strategija razvoja obrazovanja odraslih na nivoima nadležnih obrazovnih vlasti Republike Srpske, deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Usvajanjem *Strateške platforme*, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine preuzelo je obavezu informisanja Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o njenoj implementaciji, iz čega su proizišle Informacije o implementaciji navedenog dokumenta iz 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. godine. Završetkom šestogodišnjeg perioda obuhvaćenog *Strateškom platformom* neophodno je bilo uraditi evaluaciju kako cjelokupne implementacije tako i nivoa ostvarenosti strateških ciljeva, na osnovu čega će biti moguće donijeti odluku o daljim pristupima strateškom planiranju u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini. Također, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je zaključkom broj: 05-07-5-3789/20, sa 24. sjednice održane 28.01.2021. godine, zadužilo Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine da „u saradnji sa nadležnim obrazovnim vlastima i drugim relevantnim partnerima uradi sveobuhvatnu evaluaciju *Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020.* i o tome informiše Vijeće ministara Bosne i Hercegovine“.

S tim ciljem pristupilo se pripremi ovog dokumenta.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine kreiralo je odgovarajuće instrumente za procjenu ostvarenosti ciljeva u domenu obrazovanja odraslih, te rada i zapošljavanja. Instrumenti su dostavljeni svim nadležnim obrazovnim vlastima u Bosni i Hercegovini, kao i Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine. Drugi instrument namijenjen prikupljanju podataka iz oblasti rada i zapošljavanja dostavljen je Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, Federalnom zavodu za zapošljavanje, Ministarstvu rada i boračko invalidske zaštite Republike Srpske, JU Zavodu za zapošljavanje Republike Srpske, Odjelu za privredni razvoj, sport i kulturu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, te Zavodu za zapošljavanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Pored navedenih ključnih aktera iz sektora obrazovanja, te rada i zapošljavanja, dio relevantnih podataka dostavio je *Institut za međunarodnu saradnju njemačkog saveza Visokih narodnih škola, njemačka asocijacija za obrazovanje odraslih* (DVV International - Ured za Bosnu i Hercegovinu), koji već više od dvadeset godina intenzivno podržava razvoj obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

Temeljeći se na dostavljenim i podacima DVV Internationala, ova Informacija ima namjeru prikazati ostvarene rezultate u oblasti obrazovanja odraslih tokom perioda primjene *Strateške platforme*, te ukazati na pravce budućeg strateškog planiranja. Podaci u ovom dokumentu strukturirani su u skladu s četiri cilja definirana *Strateškom platformom*:

1. *Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije*
2. *Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja*
3. *Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja*
4. *Osiguranje i podizanje kvalitete obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.*

Ograničenja ove informacije proizlaze iz nedostatka sistematičnih statističkih podataka i mjerljivih indikatora ostvarenosti svakog od strateških ciljeva. U budućim strateškim nastojanjima neophodno je definirati i usaglasiti jasan set indikatora i sistem njihovog kontinuiranog praćenja, što će pomoći vidljivosti ostvarenih rezultata i ukazati na potrebe daljeg razvoja. U trenutnoj praksi izvještavanja o rezultatima nedostaje sistematičnosti i mjerljivosti, što vodi do nedovoljne vidljivosti, uprkos činjenici da su u određenim aspektima ostvareni značajni rezultati.

Cilj 1. Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije

Prvi strateški cilj uključivao je donošenje i implementaciju strategije razvoja obrazovanja odraslih, donošenje i usklađivanje zakona o obrazovanju odraslih, te kreiranje uslova za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. Na osnovu podataka koje su dostavila ministarstva obrazovanja vidljivo je kako je **uređenje legislative u oblasti obrazovanja odraslih bilo u fokusu obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini tokom protekle decenije**, te su rezultati najjasniji upravo u ovom segmentu. Donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih Posavskog kantona 2019. godine zaokružen je zakonodavni okvir za oblast obrazovanja odraslih s obzirom da su sve administrativne jedinice u Bosni i Hercegovini donijele zakone o obrazovanju odraslih, s tim da su zakoni u Republici Srpskoj¹ i Unsko-sanskom kantonu² usvojeni prije donošenja *Strateške platforme*. Najintenzivnije aktivnosti u području zakonskog uređenja dešavale su se od 2015. godine, nakon što je donesena *Strateška platforma*. Prema procjenama ministarstava, *Strateška platforma* je zajedno sa *Principima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni*

¹ Zakon je donesen 2009. godine, a Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih u Republici Srpskoj donesen je 2011.

² Zakon je usvojen 2013. godine.

*i Hercegovini*³ poslužila kao osnova za definisanje zakonskih rješenja. Aktivnosti usmjerene ka uređenju legislative u obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini uključivale su tri segmenta:

1. donošenje zakona o obrazovanju odraslih, te pripadajućih podzakonskih akata,
2. donošenje zakona o izmjenama i dopunama ili sasvim novog zakona o obrazovanju odraslih,
3. donošenje strategija obrazovanja odraslih.

Unutar prvog strateškog cilja razmotreni su ostvareni rezultati u oblasti priznavanja neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, te usklađivanja s referentnim okvirom Evropske unije. U nastavku su predstavljeni ključni rezultati u svakom od navedenih segmenata.

1.1. Donošenje zakona o obrazovanju odraslih te pripadajućih podzakonskih akata

Tokom provedbe *Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020.* doneseni su zakoni **u deset administrativnih jedinica u kojima ranije nije postojao ovaj Zakon.** U nastavku je naveden hronološki pregled donesenih zakona.

- Zakon o obrazovanju odraslih Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/14)
- Zakon o obrazovanju odraslih Tuzlanskog kantona („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 9/15)
- Zakon o obrazovanju odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 5/15)
- Zakon o obrazovanju odraslih Zapadnohercegovačke županije („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj 17/15)
- Zakon o obrazovanju odraslih Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 40/15)
- Zakon o obrazovanju odraslih Srednjobosanskog kantona („Službene novine Kantona Središnja Bosna“, broj 5/17)
- Zakon o obrazovanju odraslih Kantona 10 („Narodne novine Hercegbosanske županije“, broj 1/17)
- Zakon o obrazovanju odraslih Hercegovačko-neretvanske županije-kantona („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 4/18)

³ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u aprilu 2014. godine donijelo Odluku o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini. Principi i standardi utvrđeni ovim dokumentom, utemeljeni na međunarodnim i evropskim principima i standardima obrazovanja odraslih, predstavljaju dogovoreni okvir u kome nadležne obrazovne i druge vlasti u Bosni i Hercegovini, postupajući u skladu sa svojim ustavnim ili zakonskim nadležnostima, razvijaju, implementiraju i koordiniraju politike i zakonodavstvo u vezi s obrazovanjem odraslih, prate, procjenjuju i razmatraju stanje u ovoj oblasti, te dogovaraju, predlažu i poduzimaju mjere za njegovo unapređenje.

- Zakon o obrazovanju odraslih u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 51/18)
- Zakon o obrazovanju odraslih Županije Posavske („Narodne novine Županije Posavske“, broj 10/19).

U referentnom periodu, **osam administrativnih jedinica donijelo je obiman set podzakonskih akata iz domene obrazovanja odraslih.**⁴ Podzakonski akti u Unsko-sanskom kantonu iz 2013. godine donošenjem novog zakona 2021. godine stavljeni su van snage, te je potrebno pripremiti nove. U Srednjobosanskom kantonu do sada su doneseni Standardi i normativi u obrazovanju odraslih, dok su u Kantonu 10 podzakonski akti pripremljeni, ali nisu još uvijek usvojeni. Podzakonski akti koji reguliraju djelatnost obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj doneseni su 2010. i 2011. godine, međutim još uvijek nisu usvojeni Standardi i normativi za rad u obrazovanju odraslih.

Doneseni podzakonski akti uključuju standarde i normative u obrazovanju odraslih, pravilnik o registru organizatora obrazovanja odraslih, te pravilnike koji se tiču odobravanja programa, vođenja andragoške dokumentacije i evidencije, provođenja ispita, izdavanja javnih isprava, stručne spreme nastavnika u obrazovanju odraslih i saradnje sa poslodavcima pri realizaciji praktične nastave. U nastavku su navedeni podaci o podzakonskim aktima donesenim u Bosni i Hercegovini od 2014. godine.

Posavski kanton

- Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u Županiji Posavskoj („Narodne novine Županije Posavske“, broj 7/21)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Posavske“, broj 7/21)
- Pravilnik o načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Posavske“, broj 6/21)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Posavske“, broj 6/21)
- Pravilnik o postupku odobravanja i izvođenja programa obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Posavske“, broj 6/21)
- Pravilnik o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije („Narodne novine Županije Posavske“, broj 11/21)
- Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i provođenju ispita u okviru programa obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Posavske“, broj 12/21)

⁴ Tuzlanski kanton, Posavski kanton, Kanton Sarajevo, Zeničko-dobojski kanton, Bosansko-podrinjski kanton Goražde, Zapadnohercegovački kanton, Hercegovačko-neretvanski kanton, Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine.

Tuzlanski kanton – usvojeni su svi podzakonski akti propisani Zakonom o obrazovanju odraslih

- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Tuzlanskog kantona, broj 14/15)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 14/15)
- Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u Tuzlanskom kantonu („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 15/15)
- Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja programa obrazovanja odraslih („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 2/17)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o organizatorima obrazovanja odraslih, programima, polaznicima, radnicima, te evidencije o drugim podacima važnim za praćenje stanja i razvoj djelatnosti („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 7/17)
- Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 7/17)
- Pravilnik o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 8/17)
- Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja Registra poslodavaca („Službene novine Tuzlanskog kantona“, br. 11/17, 10/18 i 16/18)
- Pravilnik o nazivu, sadržaju i obliku javnih isprava u obrazovanju odraslih („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 13/17)
- Pravilnik o sadržaju, obliku te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije („Službene novine Tuzlanskog kantona, broj 11/18)

Zeničko-dobojski kanton

- Pravilnik o standardima i normativima za obrazovanje odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 1/16)
- Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja formalnih programa obrazovanja odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za osnivanje centra za obrazovanje odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16)
- Pravilnik o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16, 13/17, 14/7)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja Registra ustanova za obrazovanje odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16, 13/17)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencija u ustanovama za obrazovanje odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16, 15/17, 3/18)
- Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16, 8/18, 10/19, 2/20)

- Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad/praktična nastava, sadržaju i načinu vođenja Jedininstvenog registra poslodavaca („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 18/19).

Bosansko-podrinjski kanton Goražde

- Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 3/21)
- Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja programa obrazovanja odraslih („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 1/20)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 1/20)
- Pravilnik o standardima i normativima, te načinu i postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta za izvođenje programa obrazovanja odraslih („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 1/20)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj 1/20)
- Pravilnik o uslovima i načinu obuke odraslih u cilju odgovora na hitne potrebe tržišta rada („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj 1/16)
- Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržini i načinu vođenja jedinstvenog registra poslodavaca („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj 1/16).

Srednjobosanski kanton

- Standardi i normativi za obrazovanje odraslih osoba („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 2/19)

Hercegovačko-neretvanski kanton

- Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u Hercegovačko-neretvanskom kantonu („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 2/19)
- Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 10/18)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za rad organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 10/18)
- Obrazac registra organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“, broj 11/18)

Zapadnohercegovački kanton

- Pravilnik o uslovima upisa u programe obrazovanja odraslih, načinu izvođenja programa obrazovanja odraslih i načinu završavanja obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj 23/17)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja, upisu te brisanju iz Registra institucija/ustanova za obrazovanje odraslih („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj 23/17)
- Pravilnik o standardima i normativima, odnosno uslovima za izvođenje programa obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj 37/18)

Kanton Sarajevo

- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 24/16)
- Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 24/16, 4/20)
- Pravilnik o načinu organizovanja i provođenju ispita („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 24/16)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova, sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 24/16)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova za rad i akreditaciju organizatora za obrazovanje odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 28/19)
- Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca („Službene novine Kantona Sarajevo, broj 45/18)
- Pravilnik o načinu organizovanja, provođenja, dužini trajanja, potrebnom fondu sati za sticanje srednje stručne spreme, programa prekvalifikacije, programa osposobljavanja i programa brze obuke za potrebe poslodavaca („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 25/19)
- Odluka o standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 32/16)
- Odluka o uplati sredstava osnivača za potrebe troškova vođenja postupka osnivanja od faze podnošenja zahtjeva do okončanja postupka po zahtjevu i visini naknade za odobravanje realiziranja programa obrazovanja odraslih po zahtjevu pravnog subjekta registriranog za djelatnost obrazovanja odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 5/16).
- “Odluka o izmjenama i dopunama odluke o standardima i normativima za realizaciju programa obrazovanja odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 27/21)

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine

- Pravilnik o načinu organizovanja, nadzoru i provođenju ispita, kao i formi i sadržaju javnih isprava koje se mogu steći kroz program obrazovanja odraslih („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 12/19)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za osnivanje organizatora obrazovanja odraslih („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 12/19)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja uslova za upis u Registar, sadržaj i način vođenja Registra („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 12/19)
- Pravilnik o procesu i načinu provjere ispunjenosti uslova za rad i realizaciju novih programa obrazovanja odraslih („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 13/19)
- Pravilnik o nazivu, formi i sadržaju javnih isprava koje se stječu u sistemu obrazovanja odraslih („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 13/19)
- Pravilnik o sadržaju, oblicima i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije i izdavanju javnih isprava („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 15/19)
- Pravilnik o načinu organizovanja, provođenja, dužini trajanja, potrebnom fondu sati za stjecanje srednje stručne spreme, programa prekvalifikacije, programa osposobljavanja i programa brze obuke za potrebe poslodavaca („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 18/19)
- Pravilnik o vršenju stručno-pedagoškog nadzora nad radom organizatora obrazovanja odraslih („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 20/19)
- Standardi i normativi za realizaciju programa obrazovanja odraslih („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“, broj 28/19).

1.2. Donošenje zakona o izmjenama i dopunama ili novog zakona o obrazovanju odraslih

Provedba zakonâ pokazala je niz praktičnih izazova i dilema, što je ukazalo na potrebu izmjene i unapređenja postojeće legislative kako bi se učinila praktičnijom, primjenljivijom i svrhovitijom. To je vodilo izmjenama i dopunama zakona u Zeničko-dobojskom kantonu (2018), Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde (2019), Kantonu Sarajevo (2020) i Tuzlanskom kantonu (2022). Novi zakoni o obrazovanju odraslih doneseni su 2021. godine u Unsko-sanskom kantonu („Službene novine Unsko-sanskog kantona“, broj 15/21) i Republici Srpskoj („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 111/21). U pripremi je novi Zakon o obrazovanju odraslih u Zapadnohercegovačkoj županiji, dok je Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine u procesu usvajanja izmjena i dopuna zakona o obrazovanju odraslih.

Među razlozima pristupanja pripremi novog Zakona o obrazovanju odraslih Unsko-sanskog kantona navedeni su: potreba za usklađivanjem sa *Principima i standardima obrazovanja*

odraslih u Bosni i Hercegovini, te racionalizacija određenih zakonskih odredbi. Novi elementi u Zakonu iz 2021. odnose se na:

- uvođenje elektronske baze podataka u svrhu statističkog praćenja u obrazovanju odraslih,
- pripremu elaborata o opravdanosti osnivanja organizatora obrazovanja odraslih,
- usklađivanje sa *Principima i standardima obrazovanja odraslih* usvojenih na nivou BiH,
- uvođenje besplatnog osnovnog obrazovanja odraslih, koje će se finansirati iz Budžeta Unsko-sanskog kantona,
- regulisanje krivičnih mjera za organizatore obrazovanja odraslih u slučaju poslovanja protivnom važećim standardima i principima,
- odredbu da se programi koji vode sticanju prve kvalifikacije provode isključivo u javnim institucijama,
- priznavanje informalnog učenja usklađeno je sa standardima EU. Pri Ministarstvu će biti formirana Komisija namijenjena vrednovanju informalnog učenja,
- trajanje osnovnog obrazovanja odraslih je produženo (od jedne godine i tri mjeseca na tri godine),
- kadrovi u obrazovanju odraslih obavezni su steći osnovnu andragošku obuku, uz razuman prelazni period za ispunjenja navedenog uslova.

Iz dostavljenih podataka može se zaključiti da u većini administrativnih jedinica nije bilo značajnijih prepreka i problema prilikom implementacije zakona, ali je zabilježena potreba za praktičnijim rješenjima u određenim zakonskim odredbama. Konkretno problem zabilježen je u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine kada su u pitanju programi dokvalifikacije, odnosno stjecanje V (petog) stepena i polaganje završnog ispita za taj stepen. U nekoliko administrativnih jedinica utvrđene su manjkavosti zakonske regulative koje su ostavljale prostor za kršenje zakonskih propisa i različite malverzacije od strane organizatora obrazovanja odraslih (npr. prodaja javnih isprava, neprovođenje obrazovnog procesa i sl.), te je to bio jedan od motiva za donošenje izmjena i dopuna zakona ili izradu potpuno novog zakona u tim administrativnim jedinicama.

Organizatori obrazovanja odraslih su se prilikom akreditiranja organizacije i programa susretali sa nizom praktičnih teškoća, zbog čega su ovi procesi trajali dugo, čak i oko godinu dana. Rezultati istraživanja koje je proveo DVV International⁵ pokazuju da je sporost procedura označena kao značajna prepreka donošenju programa namijenjenih stjecanju novih vještina i kompetencija, za kojima postoji trenutna potreba, poput digitalnih zanimanja. Stoga organizatori obrazovanja odraslih ukazuju na potrebu kreiranja stimulativnijih zakonskih rješenja, koja će poticati kreiranje novih programa obrazovanja odraslih, te olakšati proceduru akreditiranja programa u smislu smanjenja troškova i skraćivanja procedure. Pored toga, organizatori obrazovanja odraslih koji imaju centre u različitim administrativnim jedinicama suočavaju se sa potrebom ponavljanja cjelokupnog procesa akreditacije organizacije i programa. Ovo iziskuje dodatna sredstva i vrijeme, te je iznesen prijedlog da se sporazumima među ministarstvima regulira

⁵ Studija o učenju i obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International i DIE, 2021.

priznavanje akreditacije provedene u drugoj administrativnoj jedinici. Prethodne analize⁶ također ukazuju na niz konkretnih nedostataka u postojećim zakonskim rješenjima u Republici Srpskoj. Nakon više od deset godina primjene Zakona o obrazovanju odraslih u Republici Srpskoj, primijećena je potreba za unapređenjem u aspektima navedenim ispod:

- programi osnovnog obrazovanja odraslih pokazali su se suviše rigidnim. Ponuđači obrazovanja suočavali su se s teškoćama pokušavajući uključiti i motivirati odrasle. Općenito govoreći, broj učesnika u programima osnovnog obrazovanja odraslih je premali. Potrebno je razraditi sistem provjere i priznavanja prethodnog znanja i na osnovu toga uputiti polaznike u odgovarajuće grupe za učenje.
- osnovno obrazovanje odraslih treba decentralizirati kako bi bilo dostupno osobama iz malih mjesta udaljenih od većih gradskih centara. Treba postojati više ponuđača osnovnog obrazovanja odraslih osim osnovnih škola.
- poslodavcima i preduzećima treba dati više fleksibilnosti za zajedničko učešće u programima stručnog obrazovanja i obuke. Sistem treba biti u stanju da brže odgovori na potrebe tržišta rada, što bi zahtijevalo smanjenje administrativnih zahtjeva.
- unaprijediti ulogu i aktivnost ispitnih centara kako bi se omogućilo certificiranje bez obzira na to kako je znanje stečeno.
- kako bi se olakšao proces odobrenja ponuđača usluga obrazovanja odraslih, potrebno je donijeti Standarde i normative za obrazovanje odraslih. Zakon o obrazovanju odraslih Republike Srpske ne definiše uslove u pogledu prostora i opreme za realizaciju programa obrazovanja odraslih, niti uslove za izvođenje praktične nastave. Ovo se dalje odražava na nedostatak odgovarajućeg prostora i opreme za realizaciju programa obrazovanja odraslih, te otežava proces akreditacije javno važećih organizatora obrazovanja odraslih.

Određena ministarstva su naznačila kako je iznimno dugo trajala izrada velikog broja podzakonskih akata, te da je to predstavljalo veliki izazov. Ovo pokazuje da je sam prvi strateški cilj bio izrazito kompleksan, budući da je zahtijevao mobiliziranje pravnih i andragoških ekspertiza u području u kojem nije postojalo prethodno iskustvo donošenja zakonskih rješenja.

Zakoni o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih doneseni nakon 2014. godine:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/18),
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj 12/19),
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 40/20).

⁶ Isto.

1.3. Donošenje strategija obrazovanja odraslih

Strategija obrazovanja odraslih donesena je u Republici Srpskoj i Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde:

- Strategija obrazovanja odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde za period 2019-2023. godine („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“, broj 6/19),
- Strategija obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj za period 2021-2031. godine⁷.

U Zeničko-dobojskom kantonu strategija razvoja obrazovanja odraslih nije donesena kao samostalan dokument, ali je inkorporirana u Strategiju razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina. U Kantonu Sarajevo, resorno Ministarstvo je definiralo strateške prioritete i aktivnosti u obrazovanju odraslih kao dio Strategije za razvoj nauke i obrazovanja u Kantonu Sarajevo, ali taj dokument nije usvojen. U ostalim administrativnim jedinicama Bosne i Hercegovine ne postoji strategija obrazovanja odraslih niti kao poseban dokument niti kao sastavni dio nekog drugog strateškog dokumenta. Međutim, postojali su pokušaji donošenja strategije u Tuzlanskom kantonu, gdje je 2015. godine urađena obimna analiza uz učešće širokog kruga interesnih grupa, na osnovu čega je pripremljen opširan dokument koji u konačnici nije prošao proceduru usvajanja.

1.4. Priznavanje neformalnog i informalnog učenja

Indikatori ispunjenosti prvog strateškog cilja također uključuju aktivnosti usmjerene ka priznavanju neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. Osnovni preduslov za oblikovanje stvarnog učećeg društva jeste uspostavljanje sistema koji omogućava pojedincima da dokumentiraju ono što su naučili izvan formalnog obrazovnog sistema kako bi to mogli koristiti za dalje obrazovanje i obuku, te unapređenje svoje karijere i profesionalno usavršavanje.⁸ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2011. godine usvojilo Osnove kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini. Osnove kvalifikacijskog okvira, kao početni dokument narednog procesa izgradnje i uspostavljanja kvalifikacijskog okvira u našoj zemlji, a na osnovama Evropskog kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje, mogu pomoći pri povezivanju rezultata različitih aktivnosti učenja (formalno, neformalno, informalno) kroz evaluaciju rezultata učenja, te uspostavljanju sistema priznavanja prethodnog učenja. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2015. godine također usvojilo Akcioni plan za razvoj i provedbu kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020. Potrebno je nastaviti raditi na daljem razvoju i potpunom usklađivanju kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini s Evropskim kvalifikacijskim okvirom (EQF).

⁷ Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske (2020), [Strategija obrazovanja odraslih u RS-u za period 2021-2031. godine](#)

⁸ Internet stranica CEDEFOP-a [Validation of non-formal and informal learning project](#)

Predviđeno je da se sistem vrednovanja neformalnog obrazovanja razvije uz podršku Evropske unije do 2022. godine.⁹

Strateška platforma poput *Principa i standarda obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini* informalno učenje odraslih definira kao neplanirano učenje i stjecanje znanja kroz svakodnevne aktivnosti. Ovo se razlikuje od definicije informalnog učenja kao namjerne i promišljene aktivnosti, kako je navedeno u Međunarodnim standardima za klasifikaciju obrazovanja (ISCED)¹⁰ i Klasifikaciji aktivnosti učenja (CLA)¹¹. Iz ovoga proizlazi potreba terminološkog usklađivanja sa evropskim referentnim okvirom, što se dalje reflektira i na područje primjene procedura priznavanja neformalnog obrazovanja i informalnog učenja.

Zakoni o obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini pružaju pravni osnov za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, budući da većina zakona o obrazovanju odraslih propisuje dokazivanje znanja, vještina i kompetencija nezavisno od načina na koji su prethodno stečeni, uz polaganje odgovarajućeg ispita. **Međutim, obrazovne vlasti još uvijek nisu razvile odgovarajuće modele koji bi omogućili provedbu tih odredbi.** Postoji potreba dodatnog usklađivanja podzakonskih akata kako bi se omogućilo provođenje postupka priznavanja neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, kao i priznavanje prethodnog učenja prilagođeno obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Samo u slučaju Kantona Sarajevo navedeno je da su korištene Smjernice za vrednovanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja pripremljene u okviru IPA projekta „Razvoj kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje“,¹² dok su predstavnici drugih obrazovnih vlasti dali negativan odgovor na ovo pitanje.

U praksi se u Bosni i Hercegovini može pronaći veoma malo dokaza o priznavanju neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, uglavnom iz dva razloga.¹³ Prvo, postoje izazovi unutar sistema upravljanja obrazovanjem. Čak i ako jedna administrativna jedinica uspije u provedbi sistema vrednovanja neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, to ne mora nužno voditi priznavanju od strane druge administrativne jedinice.¹⁴ Drugo, obrazovanje odraslih pod nadležnošću ministarstava uglavnom je formalnog karaktera i realiziraju ga javne ustanove. Još uvijek postoji manjak povjerenja ili nedostatak općeg prihvatanja neformalnog obrazovanja koje nude organizacije civilnog društva i privatne institucije. Međutim, postoji svijest i kod samih predstavnika ministarstava da vrijednost isprava stečenih u neformalnom obrazovanju može biti prepoznata od strane poslodavaca, čak i kada nisu javno važeće.

⁹ Evropska fondacija za obuku (2020). [Bosnia and Herzegovina – Education, Training and Employment Developments 2020](#), str. 11 (Bosna i Hercegovina: razvoj događaja u oblasti obrazovanja, osposobljavanja i zapošljavanja u 2020. godini)

¹⁰ UNESCO UIL (2012). [International Standard Classification of education ISCED 2011](#), p. 11f

¹¹ Eurostat (2016a). [Classification of learning activities \(CLA\) MANUAL 2016 edition](#)

¹² <https://eqf.ba/wp-content/uploads/2019/03/Priru%C4%8Dnik-za-unapre%C4%91enje-kvalifikacija-ustru%C4%8Dnom-obrazovanju-i-obuci-B.pdf>

¹³ UNESCO UIL (2016a)

¹⁴ Werquin, P. (2013)

Predstavници stručnih škola zagovaraju razvoj postupaka priznavanja prethodnog učenja, što bi, prema njihovom mišljenju, otvorilo prostor za svrsishodnije programe prekvalifikacije ili dokvalifikacije. S druge strane, postoji bojazan da bi liberalizacija u domenu stjecanja kvalifikacija i certificiranja profesionalnih kompetencija bez odgovarajućeg sistema **osiguranja kvaliteta** mogla dovesti do nepravilnosti. **Jedan od preduslova za ispunjenje tog cilja je akreditiranje ispitnih centara i uspostavljanje stabilnog sistema osiguranja kvaliteta.** U okviru istraživanja na terenu¹⁵ otkriveno je da su oba segmenta bila marginalizirana u prethodnom periodu i da su istaknuti kao važni prioriteti budućeg razvoja obrazovanja odraslih. Prvi korak trebao bi biti jačanje kompetencija resornih ministarstava i razvoj procedura za priznavanje prethodnog učenja u kontekstu Bosne i Hercegovine.

1.5. Usklađivanje sa referentnim okvirom Evropske unije

Shodno definisanim ciljevima *Strateške platforme*, u okviru Erasmus+ programa za period 2014.-2020., Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje je u svojstvu kontakt tačke, a u saradnji s relevantnim institucijama u Bosni i Hercegovini implementirala projekt „Implementacija Evropske agende za obrazovanje odraslih – EAAL“, te obavljala funkciju Državne službe za podršku Elektronskoj platformi za obrazovanje odraslih -EPALE.

Projekat *Implementacija Evropske agende za obrazovanje odraslih-EAAL* (European Agenda for Adult Learning) obuhvata sve evropske i međunarodne programe, mreže, platforme i inicijative u oblasti obrazovanja, obuke, mladih i sporta. Agencija ovaj projekat realizira od 2014. godine kroz jednogodišnje i dvogodišnje projektne cikluse. Programom je definisan fokus na evropsku saradnju u obrazovanju odraslih za period 2012.-2020., a mreža državnih koordinatora doprinosi provođenju programa na državnom nivou i osigurava vezu sa zainteresovanim stranama.

Prvi projektni ciklus imao je za cilj promociju dokumenta *Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini*. U okviru ovog ciklusa pripremljena je i štampana publikacija „Implementacija Evropske agende za obrazovanje odraslih – Promocija *Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini*“ te je organizovana državna konferencija. Drugi ciklus obuhvatio je period od 2015. do 2017. godine i fokus je bio na promociji osnovnih vještina i mapiranja vještina za tržište rada. U okviru ovog ciklusa pripremljena je i štampana publikacija *Unapređenje vještina odraslih – društveni izazov za Bosnu i Hercegovinu*. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje učestvovala je na nizu sastanaka i međunarodnih konferencija poput 21. andragoškog kolokvija u organizaciji Andragoškog centra Slovenije o temi „Izazovi neformalnog učenja“, te Drugoj godišnjoj eTwinning konferenciji (Konjic, 2017. god.).

¹⁵ Studija o učenju i obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International i DIE, 2021

Od novembra 2017. godine realizovan je treći projektni ciklus s ciljem promovisanja koncepta osnovnih vještina i razrade modela obrazovanja odraslih koji je orijentisan na životne vještine. Kroz model osnovnih životnih vještina za Bosnu i Hercegovinu ukazano je na važnost unapređenja vještina odraslih osoba sa niskim kvalifikacijama ili trajno nezaposlenih. Realizovane su različite aktivnosti sa posebnim naglaskom na koordinaciji svih zainteresovanih strana iz oblasti obrazovanja, rada, zapošljavanja u Bosni i Hercegovini i saradnji sa zemljama regiona, te štampana publikacija *Obrazovanje odraslih zasnovano na životnim vještinama*.

Elektronska platforma za obrazovanje odraslih u Evropi – EPALE je evropska, višejezična zajednica s otvorenim članstvom za profesionalce u oblasti obrazovanja odraslih, što obuhvata edukatore i trenere odraslih, praktičare karijernog vođenja i savjetovanja, istraživače, akademske radnike, kao i donosiocce odluka. Platformu EPALE finansira program Erasmus+, odnosno Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu kao dio strategije Evropske unije za promovisanje boljih prilika za učenje odraslih osoba, a sve s ciljem poboljšanja kvaliteta obrazovanja odraslih u Evropi. Primarni ciljevi koje je državni tim za podršku EPALE Bosne i Hercegovine postavio su: upoznavanje andragoške zajednice iz cijele Bosne i Hercegovine sa platformom EPALE, registraciju i motivisanje novih korisnika na aktivno učešće u pretraživanju, kreiranju i objavljivanju sadržaja na platformu, kao i umrežavanju sa drugim akterima iz polja obrazovanja odraslih iz Bosne i Hercegovine i Evrope radi razmjene iskustava, dobrih praksi i uključivanja u zajedničke projekte. U sklopu saradnje sa zemljama iz regiona na godišnjem nivou se održava jedna zajednička konferencija (u saradnji sa Srbijom, Hrvatskom, Slovenijom i Crnom Gorom). Državni tim za podršku u Bosni i Hercegovini (NSS) funkcioniše u okviru Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje – Odjeljenje za srednje stručno obrazovanje, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje, koje je odgovorno za planiranje i provođenje aktivnosti projekta EPALE u Bosni i Hercegovini.

Projektni ciklus EPALE 2017/2018. bio je značajno fokusiran na jačanje mreže osoba uključenih u obrazovanje odraslih i njihovu motivaciju da aktivno koriste platformu, animiranje zainteresiranih strana da se uključe u EPALE zajednicu, uključujući aktivnosti na društvenim mrežama, iniciranje saradnje sa NVO sektorom, jačanje istraživačke prakse u obrazovanju odraslih i regionalne saradnje državne službe za podršku i zainteresovanih strana, uspostavljanje jedinstvene baze podataka o odraslim polaznicima i medijska promocija EPALE zajednice.

EPALE ciklus 2019/2020. bio je usmjeren na jačanje saradnje sa kreatorima politika obrazovanja odraslih, kao i jačanje regionalne saradnje. U prvom kvartalu ciklusa EPALE 2019/2020. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje potpisala je Sporazum o obrazovnoj, istraživačkoj, stručnoj i tehničkoj saradnji sa Centrom za stručno obrazovanje Crne Gore.

Sažetak provedbe Cilja 1

Bosna i Hercegovina, kao država kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, kao članica UNESCO-a i potpisnica brojnih međunarodnih sporazuma, ima obavezu uskladiti politike i pravne propise u oblasti obrazovanja odraslih s međunarodnim principima i ciljevima. U dokumentu *Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja za period 2014.-2020.* navodi se da je obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini normativno pozicionirano uglavnom u okviru formalnog školskog sistema, čime se prilično ograničava dostupnost obrazovanja, kao i raznolikost obrazovne ponude za odrasle. Može se reći da je usvajanjem strateških dokumenata i zakonskih okvira o obrazovanju odraslih Bosna i Hercegovina napravila značajan iskorak. Međutim, trenutni zakoni naglašavaju obrazovanje u svrhu ostvarivanja profesionalnih ciljeva i stjecanja stručne obuke, dok se s druge strane zanemaruju ključne kompetencije ili obrazovanje za ličnu dobrobit i zdravlje.

U međunarodnom kontekstu koristi se sintagma učenje i obrazovanje odraslih (ALE), dok je u strateškom dokumentu u Bosni i Hercegovini naglašeno „obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja“. U određenoj mjeri ovo odražava dominaciju formalnog obrazovanja odraslih i tendenciju za formaliziranjem aktivnosti učenja odraslih. Dok pojam obrazovanje označava namjerne i institucionalno organizovane aktivnosti, učenje je proces do kojeg se dolazi prirodno u svakom mogućem kontekstu i prilici. Praksa pokazuje potrebu za korištenjem oba termina u zakonodavstvu kako bi se na bolji način odrazila stvarnost aktivnosti u oblasti učenja i obrazovanja odraslih.

Budući da je završena prva faza zakonskog definisanja obrazovanja odraslih, očekuje se da će revizije postojećih zakona i podzakonskih akata uključiti praktična iskustva u provedbi zakonskih propisa. Posebnu pažnju treba usmjeriti na omogućavanje pristupa osnovnom obrazovanju odraslih ranjivih grupa, navodeći institucionalne odgovornosti, kvalifikacije nastavnika u obrazovanju odraslih, praćenje i saradnju s Ministarstvom civilnih poslova Bosne i Hercegovine, te uključenje sektora civilnog društva.

Cilj 2. Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja

Veza između sektora obrazovanja i tržišta rada uspostavljena je kroz djelovanje Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine. Agencija je nadležna za pokretanje aktivnosti u službama za zapošljavanje entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u cilju unapređenja saradnje između poslodavaca, sindikata, obrazovnih ustanova i drugih udruženja, kao i

organizovanja i provedbe programa profesionalne orijentacije. Jednake aktivnosti obavljaju i Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i Federalni zavod za zapošljavanje Federacije Bosne i Hercegovine. Pored toga, javne ustanove službe za zapošljavanje, uspostavljene u svih deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, nadležne su za posredovanje između poslodavaca i nezaposlenih osoba, te pružanje pomoći nezaposlenima kroz različite programe edukacije i obuka. Dostupni podaci pokazuju da u nekim kantonima (npr. BPK Goražde) postoji snažno lokalno partnerstvo između obrazovnih ustanova i službi za zapošljavanje, uključujući i sektor nevladinih organizacija. Prednosti takvog partnerstva su zajednička analiza obrazovnih potreba i mogućnost osmišljavanja adekvatnih programa obrazovanja odraslih, kao i posredovanje prilikom zapošljavanja uspješnih učesnika u lokalnim privrednim subjektima.

Smanjenje nezaposlenosti i povećanje stope aktivnosti na tržištu rada jesu dva najveća izazova ekonomskom razvoju. Unapređenje koordinacije između obrazovanja (uključujući obrazovanje odraslih) i tržišta rada može biti jedno od rješenja za ove probleme. Politike zapošljavanja razvijaju, provode i prate nadležne agencije i zavodi za zapošljavanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Mjere aktivnog zapošljavanja većinom su usmjerene na najranjivije grupe (mlade osobe, žene, dugoročno nezaposlene, osobe s invaliditetom, te manjine). **Aktivne mjere uključuju savjetovanje, finansijske poticaje, obuke iz stručnih vještina, prekvalifikacije, profesionalno usmjeravanje i stimulisanje samozapošljavanja.** Mogućnosti prekvalifikacije ili dokvalifikacije su najčešće aktivne mjere tržišta rada za nezaposlene s drugim ili trećim nivoom ISCED-a, dok su neformalni programi obrazovanja odraslih više usmjereni prema nezaposlenim osobama s tercijarnim kvalifikacijama. Zakoni o obrazovanju odraslih propisuju besplatne programe obuke za registrovane nezaposlene osobe ukoliko postoji ekonomski interes, a to je uglavnom povezano s programima koje organizuju ili podržavaju zavodi za zapošljavanje.

Ispunjenost drugog strateškog cilja posmatrano je kroz sljedeće indikatore:

1. praćenja stanja na tržištu rada,
2. partnerstva sa predstavnicima tržišta rada,
3. mjere podsticanja relevantnih partnera iz oblasti rada i zapošljavanja na veće uključivanje u sistem obrazovanja odraslih
4. usklađivanje upisne politike u oblasti obrazovanja odraslih sa potrebama tržišta rada.

2.1. Praćenje stanja na tržištu rada

Prema podacima dostavljenim od strane obrazovnih vlasti može se zaključiti da se praćenje stanja na tržištu rada uglavnom odnosi na analizu izvještaja službi za zapošljavanje o broju nezaposlenih i potražnji za određenim profilima radnika. Također je navedeno kako se podaci prikupljaju od privrednih komora i savjetodavnih vijeća, tamo gdje su ona uspostavljena.

Međutim, ovakav način praćenja stanja na tržištu rada potrebno je unaprijediti tako što bi se istraživale mogućnosti za nova radna mjesta, h tehnologija. Pored toga, praćenje stanja na tržištu rada koje je relevantno za razvoj obrazovanja odraslih **trebalo bi pružiti podatke o zapošljavanjanticipirale potrebe za razvojem novih grana privrede, naročito onih koje se oslanjaju na razvoj novima koja su proizišla nakon učešća u obrazovnim programima.** Opći zaključak je da je potrebno prilagoditi metode praćenja stanja na tržištu rada potrebama razvoja novih obrazovnih programa i usmjeravanja polaznika u odgovarajuće postojeće programe prekvalifikacije i dokvalifikacije.

2.2. Partnerstva sa predstavnicima tržišta rada

Zakoni o obrazovanju odraslih predviđaju saradnju između sektora obrazovanja odraslih i predstavnika tržišta rada prilikom kreiranja, ali i realizacije programa. U skladu s tim, u određenim administrativnim jedinicama postoje odgovarajući podzakonski akti koji regulišu uslove koje poslodavci trebaju ispuniti da bi se kod njih mogla provoditi praktična nastava i polagati ispiti. Formalizaciju saradnje između obrazovnog sektora i tržišta rada predvidjela je *Strateška platforma* kroz potpisivanje memoranduma o saradnji u području stručnog obrazovanja odraslih između relevantnih (reprezentativnih) socijalnih partnera. Na osnovu dostavljenih podataka, **partnerstva su uspostavljena u Unsko-sanskom, Tuzlanskom kantonu, Zeničko-dobojskom kantonu, Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, Kantonu Sarajevo, te Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.** Ostali kantoni, kao i Federalni zavod za zapošljavanje, naveli su da učestvuju u različitim projektima koje provode domaće i međunarodne organizacije, kao i institucije iz obrazovnog sektora.

Uloga zavoda i službi za zapošljavanje u ostvarivanju saradnje između poslodavaca i obrazovnih institucija ogleda se u pogledu pružanja podrške organizuju praktične nastave kod poslodavaca za odrasle polaznike stručnih škola i studente. Također, u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08), Federalni zavod za zapošljavanje u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje provodi različite mjere aktivne politike zapošljavanja sa fokusom na mlade, dugoročno nezaposlene, žene i druge teže zapošljive kategorije nezaposlenih osoba, u cilju njihovog lakšeg pristupa i brže integracije na tržište rada. Pored toga, kantonalne službe za zapošljavanje su nadležne za saradnju sa obrazovnim ustanovama, radi usklađivanja obrazovnih programa sa kadrovskim potrebama poslodavaca.

Partnerstvo obrazovnog sektora i JU Službe za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona funkcioniše kroz više vidova kontinuirane i povremene saradnje, te zajedničkih aktivnosti između Ministarstva obrazovanja Unsko-sanskog kantona, Pedagoškog zavoda, osnovnih i srednjih škola i nekih fakulteta. Saradnja se ostvaruje na polju pripreme novih nastavnih planova i programa, te profesionalnog informisanja. Također postoji saradnja u zajedničkim projektima obrazovnog

sektora, međunarodnih organizacija, privredne i obrtničke komore, poslodavaca i JU Službe za zapošljavanje. U ovom kantonu postoji stalna praksa uključivanja poslodavaca i visokoškolskih ustanova prilikom izrade novih nastavnih planova i programa. Urađeni su nastavni planovi i programi za zanimanja u drvnoj, elektrotehničkoj, poljoprivrednoj i mašinskoj struci. Osnovana su udruženja stručnih škola u cilju uspostavljanja profesionalne saradnje. Nadalje, Ministarstvo obrazovanja uz podršku DVV Internationala intenzivno radi na uspostavljanju mreže vladinih i nevladinih aktera u oblasti obrazovanja odraslih s ciljem potpisivanja zajedničkog memoranduma djelovanja u ovoj oblasti, te uspostavljanja saradnje s ciljem pružanja odgovora na potrebe tržišta rada. Izrađen je zajednički akcioni plan razvoja kapaciteta članova partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih na području Unsko-sanskog kantona, pri čemu su definisani osnovni ciljevi djelovanja ovog partnerstva. Za kraj decembra 2021. godine planirano je potpisivanje Memoranduma o saradnji između svih relevantnih institucija (ministarstava, općina, komora, organizatora obrazovanja odraslih i sl.) s ciljem zajedničkog djelovanja i unapređenje obrazovanja odraslih u ovom kantonu.

U Tuzlanskom kantonu postoji partnerstvo između JU Službe za zapošljavanje Tuzlanskog kantona, Ministarstva obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona, Univerziteta u Tuzli, kao i srednjih škola sa područja Kantona. Partnerstvo se uglavnom ostvaruje na način da Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona najmanje jednom godišnje traži podatke od službe za zapošljavanje o svim zanimanjima kako bi svoju upisnu politiku prilagodili zahtjevima tržišta rada. Također, održavaju se radni sastanci sa nadležnima o izradi kvalitetnih nastavnih planova i programa koji bi trebali sadržavati veći obim praktične nastave bazirane na rezultatima ispitivanja tržišta rada i saradnji s poslodavcima, razvijati učenje za poduzetništvo, te promovirati volonterizam u kontekstu zapošljavanja. U Tuzlanskom kantonu postoji Tripartitno savjetodavno vijeće, koje se formira u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i odgoju, ali njegove nadležnosti obuhvataju i oblast obrazovanja odraslih. Ovo je za sada jedini formalni organ u kojem zajednički rade predstavnici obrazovnih vlasti, tržišta rada i obrazovnih ustanova.

U Zeničko-dobojskom kantonu formirani su Vijeće za obrazovanje odraslih i Međusektorska radna grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, a u skladu sa članom 39. Zakona o obrazovanju odraslih Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, br.5/14 i 5/18). Vijeće za obrazovanje odraslih je stručno i savjetodavno tijelo Ministarstva, u koje su uključeni državne uprave, jedinice lokalne samouprave, ustanove za obrazovanje odraslih, poslovno-stručne organizacije, sindikati i udruženja poslodavaca koji imaju status socijalnog partnera. Njihova uključenost doprinosi široj informiranosti o aktivnostima u segmentu obrazovanja odraslih i približavanja informacija tržištu rada.

U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde potpisan je veći broj sporazuma za lokalna partnerstva, gdje su učestvovali akteri iz obrazovanja, privrede i JU Službe za zapošljavanje. Posljednji potpisani sporazum je o saradnji između članova lokalnog partnerstva za zapošljavanje (LEP), u svrhu zajedničke pripreme projekta namijenjenog lokalnim partnerstvima za zapošljavanje, koji finansira Evropska unija. U ovom kantonu uspješno djeluje Tripartitno

savjetodavno vijeće, što je u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju i odgoju. Partnerstvo između obrazovanja i privrede jedan je od strateških ciljeva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, koji se u ovom Kantonu uspješno implementira zahvaljujući velikom broju firmi koje svoje proizvode plasiraju na strana tržišta.

Manje formalnu saradnju nalazimo u Posavskoj i Zapadnohercegovačkoj županiji, Srednjobosanskom, Hercegovačko-neretvanskom kantonu, te Kantonu 10.

U Posavskom kantonu navedeno je da se saradnja ostvaruje direktno sa školama, gdje se za svaku školsku godinu od poduzetnika traži prijedlog struka i zanimanja. U Srednjobosanskom kantonu saradnja sektora rada i zapošljavanja sa sektorom obrazovanja odvija se kroz lokalno partnerstvo za zapošljavanje na nivou općina. JU Služba za zapošljavanje Srednjobosanskog kantona trenutno ne učestvuje u kreiranju upisne politike obrazovanja odraslih, niti je uključena u razvoj programa za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja. U Hercegovačko-neretvanskom kantonu trenutno se priprema lokalni akcioni plan u vezi s obrazovanjem odraslih i cjeloživotnim učenjem, u koji su uključeni predstavnici JU Službe za zapošljavanje, obrazovnih institucija, poslodavaca, te drugi relevantni akteri. Nije zaključen sporazum o partnerstvu sa obrazovnim sektorom na osnovu kojeg bi se mogle provoditi određene mjere, iako je Zakon o obrazovanju odraslih Hercegovačko-neretvanskog kantona usvojen 22.03.2018. godine. U Kantonu 10, na osnovu Zakona o srednjem školstvu, a na prijedlog srednjih škola, Ministarstvo znanosti, prosvjete, kulture i športa kod donošenja odluke o upisu učenika u srednje škole nastoji usaglasiti potrebe i zahtjeve tržišta rada s upisom učenika. Iskazan je stav kako je za unapređenje ove saradnje potrebno urednije tržište rada.

U Kantonu Sarajevo je uz podršku DVV International početkom 2020. godine uspostavljena neformalna mreža relevantnih vladinih i nevladinih aktera u oblasti obrazovanja odraslih. Memorandum o saradnji između predstavnika Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, Privredne komore Kantona Sarajevo, JU Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo i ukupno 14 akreditovanih organizatora obrazovanja odraslih potpisan je 8. juna 2021. godine. Partnerstvo sa tržištem rada ogleda se u tome što se obuka, dokvalifikacija i prekvalifikacija može vršiti u ustanovama, organizacijama i drugim pravnim subjektima koji ispunjavaju uslove za obavljanje ove djelatnosti i koji su upisani u Registar organizatora obrazovanja odraslih. JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, u skladu s Programom mjera za podsticaj zapošljavanja i poboljšanje strukture zaposlenosti Kantona Sarajevo, organizuje programe obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije nezaposlenih osoba. Privredna komora Kantona Sarajevo je u saradnji sa Ministarstvom za odgoj i obrazovanje realizovala niz edukativnih seminara za nastavnike u programima obrazovanja odraslih. Privredne komore i udruženja poslodavaca predlažu zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući programi, organiziraju savjetovanja i specijalizacije za zaposlene, učestvuju u koncipiranju programa učenja uz rad, predlažu standarde praktičnih znanja, programe usavršavanja i osposobljavanja.

U sklopu realizacije projekta „Uspostavljanje mreže vladinih i nevladinih aktera u oblasti obrazovanja odraslih“, u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine potpisan je Memorandum o saradnji

u martu 2021. godine. Potpisnici su predstavnici Odjeljenja za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Odjeljenja za privredni razvoj, sport i kulturu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Zavoda za zapošljavanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Udruženja poslodavaca Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Privredne komore Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Omladinskog centra „Vermont“ i Centra za obrazovanje odraslih „Hartmann & Meyer“ Brčko. Također, saradnja se ostvaruje u okviru Poziva za dostavljanje projektnog prijedloga „Podrška Evropske unije lokalnim partnerstvima za zapošljavanje Faza II“ (LEP II) u kojoj učestvuju predstavnici obrazovnih institucija, privredni subjekti i Služba za zapošljavanje. Na području Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine postoji i Tripartitno savjetodavno vijeće.

U Republici Srpskoj kao primjer saradnje obrazovnog i sektora rada i zapošljavanja mogu poslužiti lokalna partnerstva za obrazovanje i zapošljavanje koja su formirana u pojedinim općinama u cilju sinergije obrazovnog sistema, poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje i lokalnih vlasti. Ovaj koncept predstavlja jedan od oblika ili instrumenata za ostvarivanje općih ciljeva lokalnog ekonomskog razvoja. Osim toga, ovaj koncept doprinosi strategijama i politikama zapošljavanja od lokalnog do entitetskog nivoa putem uslova predviđenih pojedinačnim programima obrazovanja odraslih.

Navedeni podaci pokazuju kako se saradnja obrazovnog sa sektorom rada i zapošljavanja uglavnom ostvaruje na nivou planiranja upisne politike, odobravanja novih programa i profesionalnog informisanja. Međutim, iz dostupnih podataka, teško je izdvojiti partnerstva u polju obrazovanja odraslih iz općih mjera koje se tiču isključivo srednjeg stručnog obrazovanja kako je to predviđeno *Strateškom platformom*, budući da su formirana partnerstva obuhvatnija i formirana su s ciljem unapređenja svih segmenata sistema obrazovanja odraslih. Također, neophodno je razviti indikatore koji će omogućiti praćenje nivoa saradnje izraženog brojem novih programa obrazovanja odraslih, privrednih subjekata ili pojedinaca koji su imali neposredne koristi od takve vrste saradnje.

2.3. Mjere podsticanja relevantnih partnera iz oblasti rada i zapošljavanja na veće uključivanje u sistem obrazovanja odraslih

Podaci koji se odnose na ovaj aspekt implementacije *Strateške platforme* izrazito su oskudni i praktično ukazuju na **savjetovanje kao dominantan oblik uključivanja zavoda i službi za zapošljavanje kroz rad u različitim vijećima** (savjetodavna, tripartitna, vijeća za međusektorsku saradnju). Primjer konkretnije uspješne saradnje zabilježen je u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde kroz **uključivanje predstavnika tržišta rada u sve procese kreiranja nastavnih planova i programa**. Navedeno je da su ovdje poslodavci često inicijatori kreiranja novih programa obuka na osnovu identificiranih potreba u njihovom poslovanju. Kao konkretna prepreka intenzivnijoj saradnji u nekim dijelovima države (npr. Kanton 10) navedena je činjenica da još uvijek nije donesen Zakon o srednjem strukovnom obrazovanju i obuci, tako da nije osigurana učinkovita i harmonizirana provedba zakonskih odredbi ni u pogledu obrazovanja

odraslih. U zavisnosti od djelatnosti i potreba poslodavaca postoje određeni podsticaji od strane entitetskih institucija na koje poslodavci mogu aplicirati u zavisnosti od njihove potrebe.

Službe za zapošljavanje ocjenjuju da uključenost partnera iz sektora rada i zapošljavanja u proces obrazovanja odraslih treba biti na znatno većem nivou. Navedeno je nekoliko uspješnih projekata. Program „Obuka i rad“ kojeg godinama provodi Federalni zavod za zapošljavanje, a koji podrazumijeva sufinansiranje obuke nezaposlenih osoba kod poslodavaca, uz obavezu zapošljavanja na period od 6 ili 12 mjeseci nakon završetka obuke. Obuke se provode u prostorijama poslodavaca. Iskustva pokazuju da znatan broj osoba ostaje u radnom odnosu i nakon završetka perioda sufinansiranja. Osnovni problem koji poslodavci navode je nedostatak saradnje sa obrazovnim sistemom, nemogućnost organiziranja prekvalifikacija i dokvalifikacija, isuviše niska i nemotivirajuća naknada nezaposlenim osobama koje su na obuci, te zakonska regulativa koja onemogućuje poslodavcima da isplaćuju veće naknade dok se nezaposlene osobe nalaze na obuci.

Federalni zavod za zapošljavanje, u saradnji sa privrednim komorama Kantona Sarajevo, Zeničko-dobojskog i Tuzlanskog kantona učestvuje u projektu „Obrazovanje odraslih za potrebe tržišta Bosne i Hercegovine“ u okviru projekta „Izgradnja standarda kvaliteta u obrazovanju odraslih“, koji se realizuje uz podršku Fondacije Helvetas Moja budućnost. Cilj projekta jeste da kroz obuku odraslih za deficitarna zanimanja izgradi kapacitete komorskog sistema za obrazovanje odraslih osoba za potrebe tržišta rada, i pružanje nove usluge kompanijama članicama.

U sklopu projekta „Jačanje kapaciteta institucija tržišta rada kroz unapređenje metodologije za istraživanje tržišta rada“ finansiranog iz sredstava EU – IPA, istraživanje tržišta rada proveli su Federalni zavod za zapošljavanje, Zavod za zapošljavanje Republike Srpske i Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine primjenom usaglašene metodologije. Dobiveni podaci pokazuju da:

- 18,61% poslodavaca planiraju da uvedu nove tehnologije u proces rada koje će dovesti do potreba za dodatnom obukom i osposobljavanjem zaposlenika
- 15,3% poslodavaca planiraju da ponude obuke za konkretne poslove koje bi se provele u okviru radnog mjesta kod poslodavca
- 6,8% poslodavaca planiraju da provedu program stjecanja posebnih vještina u verificiranoj ustanovi (poput rada na računaru, IT obuka, upravljanja projektima, strani jezici i slično)
- 4,5% poslodavaca planiraju provesti programe dokvalifikacije i prekvalifikacije u okviru verifikovane institucije.

Kao razloge poticanja usavršavanja svojih zaposlenika, poslodavci navode uvođenje novih tehnologija u proces rada, te povećanje poslovnih rezultata i ostvarivanje bolje produktivnosti.

Mišljenje poslodavaca je da bi konkretna motivacija za njihovu veću uključenost u obrazovanje odraslih bilo osiguranje poreskih olakšica, dok bi za polaznike bilo oslobađanje plaćanja PDV-a na sve programe formalnog obrazovanja odraslih.

Navedeno potvrđuju i zaključci okruglih stolova o temi „Unapređenje saradnje između obrazovanja odraslih i privrede“ koje je DVV International realizovao u saradnji sa nadležnim ministarstvima obrazovanja s ciljem ukazivanja na potrebu koordinisanog pristupa kako bi obrazovanje odraslih dalo željene rezultate u kontekstu ostvarivanja ličnog, profesionalnog i društvenog razvoja. U toku 2019. i 2020. godine realizovano je ukupno 11 okruglih stolova i to: ukupno pet u Zeničko-dobojskom kantonu, dva u Republici Srpskoj i po jedan u Unsko-sanskom kantonu, Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, Kantonu Sarajevo i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Okruglim stolovima je prisustvovalo više od 300 predstavnika ministarstava rada i zapošljavanja, obrazovanja, privrede, finansija, nadležnih agencija i zavoda, službi za zapošljavanje, lokalnih zajednica/općina, organizatora obrazovanja odraslih i poslodavaca.

Poslodavce bi, gdje god je to moguće, bilo potrebno uključiti u proces strukturiranja nastavnih planova i procesa kako bi mogli direktno iskazati svoje potrebe i zahtjeve u smislu obrazovanja kadrova koji će, nakon završetka formalnog obrazovanja, biti obučeni, fleksibilni i adaptabilni za rad kod poslodavaca koji danas od zaposlenika očekuju širi dijapazon znanja od onoga što je nedavno smatrano nekom statičnom i standardiziranom kategorijom znanja, dovoljnom za uključenje u radni proces. Tržište rada, odnosno, poslodavci koji jasno iskažu potrebe za određenim kvalifikacijama, znanjima, vještinama i sl. su početni korak u definisanju potreba istih i smjer u kom obrazovni sistem treba da nadogradi nastavne procese kako bi isti mogao ponuditi nastavne procese za obrazovanje odraslih, što bi u konačnici dovelo do bržeg i kvalitetnijeg zapošljavanja navedenih lica. Konkretna ponuda radnih mjesta i kvalitetna, dobro obučena, radna snaga je najbolja motivacija i za poslodavce i za nezaposlena lica.

Zavodi i službe zapošljavanja u Bosni i Hercegovini su uključeni u obrazovanje odraslih najviše u provođenju programa obuke prekvalifikacije i dokvalifikacije. Neki od uspješnih primjera su navedeni ispod.

- Program Zavoda za zapošljavanje Federacije Bosne i Hercegovine „Služba u zajedničkim projektima 2020“. Mjera podrazumijeva zapošljavanje i obuku za povećanje kompetencija i stjecanje dodatnih znanja i vještina osoba, bez obzira na radno iskustvo, spol, dob i stepen obrazovanja, prijavljenih na evidenciji nezaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine. Cilj ove mjere je podrška razvoju saradnje Službe sa poslodavcima, kroz sufinansiranje zapošljavanja, obuke za povećanje kompetencija, stjecanje dodatnih znanja i vještina, obrazovanja odraslih nezaposlenih osoba i dr.
- Program Zavoda za zapošljavanje Federacije Bosne i Hercegovine „Obuka i rad 2020“.
- Zavod za zapošljavanje Republike Srpske daje mišljenje o prijedlogu programa obrazovanja za osposobljavanje zaposlenih i nezaposlenih lica koji predlaže Zavod za obrazovanje odraslih Republike Srpske.
- JU Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona učestvuje u realizaciji Plana obrazovanja odraslih 2019-2021. godina na području Zeničko-dobojskog kantona. U ovom kantonu provodi se Program osnovnog obrazovanja odraslih uz promotivnu kampanju „Niko bez osnovne škole“.

- JU Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde u saradnji sa drugim akterima provodila je više programa koji su se odnosili na obrazovanje odraslih. Među posljednjim je „Program usavršavanja i zapošljavanja dugoročno nezaposlenih osoba sa VSS“. U okviru ovog Programa izrađen je „Program obrazovanja odraslih za upravljanje projektima“ sa ukupno 300 nastavnih sati teorijske i praktične nastave.
- JU Služba za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona izrađuje programe za obrazovanje odraslih, a koji se realizuju u Centru za stručno osposobljavanje i edukaciju.
- Službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanskog, Srednjobosanskog i Tuzlanskog kantona nisu učestvovala u razvoju programa za obrazovanje odraslih.
- Služba za zapošljavanje Posavskog kantona, Zapadnohercegovačkog i Kantona 10 nisu dostavile tražene podatke.

2.4. Usklađivanje upisne politike u obrazovanju odraslih u skladu s potrebama tržišta rada

I u ovom dijelu implementacije *Strateške platforme* dostupni podaci najvećim dijelom tiču se sektora redovnog srednjeg stručnog i tehničkog obrazovanja, koji se u manjoj mjeri preklapaju sa područjem obrazovanja odraslih. Aktivnosti usklađivanja upisne politike i potreba tržišta rada najvećim dijelom se baziraju na dostavljanju izvještaja o stanju na tržištu rada. Pored toga, službe za zapošljavanje u određenoj mjeri same organizuju programe za nezaposlene odrasle osobe, u skladu s procjenama potreba pojedinaca i poslodavaca. Podlogu za aktivniji pristup usklađivanju obrazovanja i potreba na tržištu predstavljaju *Smjernice za kreiranje obrazovnih politika u Federaciji Bosne i Hercegovine 2020/2021.*, koje je objavio Federalni zavod za zapošljavanje u avgustu 2021. godine.

Opća ocjena predstavnika zavoda i službi za zapošljavanje je da trenutni oblici saradnje ne ispunjavaju potrebe, te da ne utiču mnogo na odluke ministarstava obrazovanja. U konačnici, ovakve mjere ne dovode do bolje strukture zaposlenih osoba i ciljanog pokretanja programa obrazovanja odraslih. I dalje je prisutna praksa odobravanja velikih upisnih kvota za programe za koje postoji veliko interesovanje polaznika, a ne za programe za kojima postoji potražnja na tržištu rada. U slučaju Srednjobosanskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona te Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine navedeno je da Službe/Zavod za zapošljavanje ne učestvuju u kreiranju upisne politike u obrazovanju odraslih, te da se u tom pogledu skoro ništa ne čini.

U nastavku su izdvojene konkretne aktivnosti koje se odnose na obrazovanje odraslih, pored već spomenutog informisanja o stanju na tržištu rada.

Službe za zapošljavanje u nekim kantonima (npr. Kanton Sarajevo i Unsko-sanski kanton) kreiraju i finansiraju programe obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije nezaposlenih osoba prema potrebama tržišta rada. U Zeničko-dobojskom kantonu u kreiranje upisne politike uključeno je Vijeće za obrazovanje odraslih ovog Kantona. Vijeće ima savjetodavnu ulogu u realizaciji plana obrazovanja odraslih kojim se utvrđuju: prioritete obrazovne oblasti obrazovanja odraslih, raspoređivanje programa obrazovanja odraslih na lokalne zajednice, okvirni obim sredstava za

obrazovanje odraslih te programi i dinamika njihovog ostvarivanja. Drugi dio aktivnosti ostvaruje se kroz Međusektorsku radnu grupu za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih u skladu s potrebama Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sporta Zeničko-dobojskog kantona i Privredne komore Zeničko-dobojskog kantona.

U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, Tripartitno savjetodavno vijeće učestvuje u javnim raspravama koje organizuje Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport ovog kantona. Tom prilikom se iznose potrebe poslodavaca i tržišta rada, kao i stanje na evidenciji nezaposlenih, ali Ministarstvo je to koje donosi konačnu odluku o upisnoj politici. Istraživanje koje je proveo DVV International¹⁶ pokazalo je na primjeru Bosansko-podrinjskog kantona Goražde punu uključenost privrednih subjekata koji su jasno artikulirali potrebe za znanjima i vještinama radnika, iz čega su nastali konkretni programi (npr. šivač autopresvlaka).

U Republici Srpskoj, Zavod za zapošljavanje daje mišljenje o prijedlogu programa obrazovanja za osposobljavanje zaposlenih i nezaposlenih lica. Partnerstvo Zavoda i Ministarstva prosvjete i kulture odnosi se na planiranje obrazovnih potreba i kreiranje upisne politike, kao i aktivnosti vezane za karijerno usmjeravanje učenika osnovnih i srednjih škola i programe osposobljavanja odraslih. JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske učestvuje u kreiranju upisne politike u programima obrazovanja odraslih. Stalni je partner u izradi i realizaciji Plana obrazovanja odraslih za svaku godinu. Zavod za obrazovanje odraslih osigurava da se obrazovanje odraslih u formalnom obrazovanju vrši u skladu sa potrebama privrede, odnosno tržišta rada. JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske aktivno učestvuje u razvoju/unapređenju obrazovanja odraslih kroz Program obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije radnika koji je financiran od strane Zavoda. Određeni doprinos daje se i kroz istraživanje tržišta rada koje provodi Zavod, a cilj je usklađivanje sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada. Podaci koji se dobiju služe za kreiranje Programa obrazovanja odraslih. Zavod provodi i druge vrste istraživanja i analize koje se koriste za unapređenje Programa obrazovanja odraslih.

Sažetak provedbe Cilja 2

Činjenica da kvalifikovane i specijalizovane osobe predstavljaju grupu s najvišom stopom nezaposlenosti ukazuje na to da sadržaj obrazovanja nije u skladu s potrebama tržišta rada.¹⁷ Osim potrebe za boljim planiranjem kako bi se povećale stope upisa odraslih u srednje stručne i tehničke škole, potrebno je uvesti poreske olakšice poslodavcima koji podržavaju obrazovanje uposlenika, te polaznike osloboditi plaćanja PDV-a. Istraživanje na terenu¹⁸ otkrilo je da se u nekim dijelovima države, npr. u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde osobe s fakultetskom diplomom suočavaju s poteškoćama kod pronalaska posla jer je u industriji veća potražnja za kvalificiranim ili polukvalificiranim radnicima. Sektor obrazovanja odraslih odgovara na ovaj izazov kroz,

¹⁶ Studija o učenju i obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International i DIE, 2021

¹⁷ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2019). [Anketa o radnoj snazi 2019. godine.](#)

¹⁸ Studija o učenju i obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International i DIE, 2021

naprimjer, osmišljavanje programa obrazovanja odraslih za korištenje novih tehnologija, kao što su digitalne vještine, vještine potrebne za karijeru u softverskoj industriji, na način kako to radi nevladina organizacija ALDI u Goraždu.

Sa aspekta nadležnosti javnih službi za zapošljavanje, poslodavci se mogu motivisati tako da službe za zapošljavanje finansiraju obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije nezaposlenih osoba za potrebe poslodavaca. Na ovaj način poslodavci bi iskazivali potrebe, a obrazovni sektor bi proizvodio neophodan kadar, s tim da ostaje problem zakonskog rješenja kada je u pitanju naknada nezaposlenim osobama i u pojedinim kantonima nepostojanje podzakonskih akata o obrazovanju odraslih. Partneri iz sektora rada su u značajnoj mjeri zainteresovani za proces obrazovanja odraslih i iskazuju spremnost da ustupe svoje kapacitete s ciljem stjecanja određenih znanja i vještina onim licima koja isto nisu mogla steći tokom formalnog obrazovanja, a što je u interakciji sa mogućnošću pronalaženja radnika koji će se lakše uklopiti u proces rada kod poslodavca.

Cilj 3: Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja

Podaci prikupljeni u okviru trećeg strateškog cilja ukazuju na to da se obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini dominantno **vezuje uz institucije osnovnog i srednjeg obrazovanja**. Zakonima je regulirano osnivanje posebnih centara za obrazovanje odraslih, koji mogu biti javni ili privatni. Registrovani organizatori obrazovanja odraslih svoj rad usklađuju sa važećim standardima i normativima. U skladu sa Zakonom, pravni subjekti koji su ispunili uslove za bavljenje obrazovanjem odraslih, upisuju se u Registar koji vodi ministarstvo obrazovanja. Organizator nakon upisa u Registar ima status javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih. U nekim ministarstvima registri su elektronski i dostupni su javnosti. Ograničenje podataka iz registara leži u činjenici da svi organizatori obrazovanja odraslih nisu upisani u registar niti svi programi prolaze proces akreditiranja, zbog čega zvanični podaci ne odražavaju stvarno stanje. U nastavku je tabelarni prikaz podataka o organizatorima obrazovanja odraslih dostavljenih od strane nadležnih ministarstava.

Tabela 1: Broj ustanova i organizacija upisanih u Registre obrazovanja odraslih

Administrativna jedinica u Bosni i Hercegovini	Javne osnovne i srednje škole	Centri za obrazovanje odraslih
Tuzlanski kanton	2 osnovne i 21 srednja škola	27 drugih organizatora (privatni centri, udruženja građana, univerzitet i sl.)
Zeničko-dobojski kanton	11 osnovnih i 16 srednjih škola	1 centar za obrazovanje odraslih
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	3 srednje škole	1 privatna ustanova
Kanton 10	6 srednjih škola	-
Posavska županija	2 srednje škole	-

Kanton Sarajevo	1 osnovna i 8 srednjih škola	20 drugih organizatora (privatni centri, fakulteti, nevladine organizacije i sl.)
Unsko-sanski kanton	9 javnih osnovnih škola 12 srednjih škola	19 privatnih organizatora koji provode programe obrazovanja odraslih
Republika Srpska	10 osnovnih i 38 srednjih škola	28 privatnih ustanova
Brčko Distrikt BiH	-	1 privatni organizator obrazovanja odraslih

U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine postoje tri srednje škole, koje imaju problem sa načinom na koji su registrovane, te zbog toga ne mogu biti još uvijek upisane u Registar organizatora obrazovanja odraslih. Naime, one nisu u statusu javne ustanove već djeluju kao organizacione jedinice Odjeljenja za obrazovanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Postojeći zakonski okvir postavlja specifične formalne preduslove za upisivanje organizacije ili programa u Registar. To uključuje zahtjeve u vezi s brojem nastavnih sati u programu, odnosa teoretskih i praktičnih časova, andragoškim kompetencijama predavača i standardima učionica. Te preduslove mogu mnogo lakše ispuniti obrazovne ustanove formalnog obrazovanja poput škola. S druge strane, neke ustanove i organizacije ne osjećaju potrebu da budu uključene u Registar iako provode obrazovne programe. Istraživanje koje je proveo DVV International pokazalo je da mnogi organizatori obrazovanja odraslih koji nude programe neformalnog obrazovanja ni danas ne vide direktnu korist od akreditacije institucije ili programa.¹⁹ Pozitivan primjer koristi koju su organizatori obrazovanja odraslih mogli imati zabilježen je za vrijeme pandemije uzrokovane virusom COVID-19. Naime, Kanton Sarajevo je odredio finansiranje u iznosu od 20% plate za mart 2020. godine registrovanim organizacijama za obrazovanje odraslih koje su morale prekinuti svoju djelatnost zbog općeg zatvaranja uslijed pandemije (*lockdown*). Jedan dio organizacija pokušavaju izbjeći komplikovanu proceduru koja je zahtjevna čak i za organizacije sa snažnom infrastrukturom i visokim standardima kvaliteta. Složene procedure akreditovanja organizatora i programa obrazovanja odraslih su rezultat nedostataka u zakonskom okviru kojeg treba revidirati izmjenama i dopunama u budućnosti.

Proces upisa organizatora obrazovanja odraslih može trajati i do jedne godine, te uključuje veliki broj zahtjeva. Nakon registrovanja, svaki program za koji organizator obrazovanja odraslih želi da postane javno priznat treba biti akreditovan, što zahtijeva dodatno vrijeme i resurse. Organizatori obrazovanja odraslih su u proteklom periodu imali ekspertsku i finansijsku podršku DVV Internationala prilikom akreditovanja svojih programa.

U principu, zakonski akti u Bosni i Hercegovini dijele programe obrazovanja odraslih na formalne i neformalne. Formalni programi su bazirani na javno odobrenim i priznatim nastavnim planovima i programima. Oni uvijek uključuju zvaničnu procjenu, nakon koje se izdaje priznata javna isprava. Broj nastavnih sati za svaku fazu formalnog programa, kao i drugi standardi i

¹⁹ Studija o učenju i obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International i DIE, 2021

normativi provedbe precizno su definisani zakonima o obrazovanju odraslih i pratećim propisima. Načelni zahtjev je da svi programi budu prilagođeni starosnoj dobi, prethodnom obrazovanju i potrebama za učenjem odraslih osoba. Međutim, postojeći akti ne navode načine na koje treba izvršiti prilagodbe niti zahtijevaju procjenu početnog nivoa znanja kandidata prije upisa na program. Nedostatak okvira za priznavanje prethodnog učenja, koji se dodatno odražava u nedostatku fleksibilnosti programa i nedovoljnoj usklađenosti sa stvarnim potrebama učenja odraslih, već je u *Strateškoj platformi* utvrđen kao slabost sistema obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

Formalni programi obrazovanja odraslih, koje usvajaju i odobravaju ministarstva obrazovanja, uključuju:

- osnovno obrazovanje odraslih;
- srednje stručno obrazovanje (niže i više, programi prekvalifikacije, dokvalifikacije, specijalizacije).

Neformalni programi obrazovanja odraslih prema važećoj legislativi mogu se razvrstati u dvije grupe:

- javno važeći neformalni programi koje odobravaju nadležna ministarstva i za koje se izdaju javne isprave (programi osposobljavanja i usavršavanja)
- neformalni programi koji nemaju javno važeći karakter, nadležna ministarstva ne vode evidenciju o njima, a po njihovom završetku polaznik dobija potvrdu o učešću/certifikat/uvjerenje koje nema status javne isprave.

Zamjerke trenutnom načinu organizovanja osnovnog obrazovanja odraslih odnose se na izostanak usmjerenosti na potrebe svakodnevnog života i unapređenja kvaliteta života, te dužinu trajanja koja je demotivirajuća za odrasle polaznike. Osim elementarne pismenosti, fokus osnovnog obrazovanja odraslih trebala bi biti funkcionalna, digitalna i druge vrste pismenosti.

Najrašireniji oblik obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini odnosi se na srednje stručno obrazovanje i obuku. Programi srednjeg obrazovanja odraslih imaju identične sadržaje, nastavne ciljeve, ishode i predmete kao i za redovne učenike, ali je trajanje programa skraćeno. Programi su osmišljeni u skladu sa Standardnom klasifikacijom zanimanja, a tokom izvedbe nastave ostvaruje se saradnja sa privrednim subjektima, gdje se realizira jedan dio praktične nastave. Prema postojećim zakonima o obrazovanju odraslih, programi srednjeg obrazovanja za odrasle traju godinu dana kraće od programa za redovne školske grupe. Programi prekvalifikacije traju najmanje šest mjeseci. Trajanje osposobljavanja u većini kantona je definisano i iznosi minimalno 120 sati, dok se trajanje programa usavršavanja i specijalizacije definiše programom. Postoji mogućnost priznavanja prethodnog učenja u okviru teoretskih predmeta, dok je pohađanje časova praktične nastave obavezno. Prema zakonima o obrazovanju odraslih, srednje obrazovanje odraslih za nezaposlene može biti besplatno i često sufinansirano od strane zavoda za zapošljavanje i projekata međunarodnih organizacija.

Zakoni daju mogućnost poslodavcima i firmama da učestvuju u obrazovanju odraslih kroz osiguravanje prostorija za praktičnu nastavu. Prema podacima studije koju je proveo DVV International, kompanije se smatraju značajnim finansijerima srednjeg obrazovanja odraslih, iako je potrebno mnogo više truda da se podigne njihova svijest o koristima ulaganja u ljudske resurse. U određenim dijelovima države međunarodne kompanije su prepoznate kao subjekti koji potiču novi trend ulaganja u obuke zaposlenika u saradnji s lokalnim organizatorima obrazovanja odraslih (npr. Bosansko-podrinjski kanton Goražde). Važećim propisima u oblasti obrazovanja odraslih stvorena je kategorija *eksperimentalnih programa* koji su namijenjeni za brzi odgovor na zahtjeve tržišta rada. Da bi se srednje obrazovanje odraslih učinilo fleksibilnijim, ispitni centri trebali bi postati istaknutiji akteri u tom području, te bi se mehanizmi priznavanja prethodnog učenja trebali implementirati učinkovitije i racionalnije, posebno u slučajevima kada osoba već ima značajno iskustvo u određenom zanatu.

U pogledu unapređenja sistema karijernog savjetovanja i usmjeravanja, podaci govore da su usluge savjetovanja i karijernog vođenja ograničene na službe i zavode za zapošljavanje. Također je spomenuta potreba za unapređenjem ovog oblika rada s odraslim osobama kako bi se što lakše pozicionirale u obrazovni proces i kasnije na tržište rada. U pogledu promocije obrazovanja odraslih i povećanja dostupnosti, evidentno je da ministarstva ne poduzimaju konkretne aktivnosti u tom pravcu, što se pravda nedostatkom finansijskih sredstava. Jedini kontinuirani oblik promocije i informisanja jeste putem stranica zavoda i službi za zapošljavanje gdje se oglašavaju otvoreni pozivi za projekte, obrazovne programe ili radna mjesta. U odgovorima nadležnih ministarstava obrazovanja postoji predodžba kako su polaznici relativno dobro informisani o izboru obrazovnih programa, jer svi organizatori obrazovanja odraslih javno oglašavaju poziv za upis za zanimanja koja nude u svojim ustanovama. Jasno je da i tamo gdje postoje određene promotivne aktivnosti, one su suviše pasivne i konvencionalne, te bi ih trebalo unaprijediti i modernizovati. Novina u segmentu informisanja polaznika o dostupnim programima obrazovanja odraslih jesu novoizrađene web platforme u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde i Kantonu. Platforma Lokalnog partnerstva Bosansko-podrinjskog kantona Goražde pokrenuta je 2020. godine na web adresi <https://mrezaobrazovanja.ba>, a platforma mreže u Kantonu Sarajevo zvanično je predstavljena u oktobru 2021. godine i dostupna je na web adresi <https://mrezaobrazovanjaks.ba>. Pored ove dvije platforme, i Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona radi na uspostavljanju slične platforme za područje ovog kantona.

Predstavnici svih ministarstava odgovorili su da se programi obrazovanja odraslih razvijaju u skladu sa zahtjevima tržišta rada, uz napomenu da u određenim dijelovima države postoje ograničenja s obzirom na slabije razvijenu privredu (npr. Posavski kanton i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine). Naznačeno je kako nivo usklađenosti obrazovne ponude sa potrebama na tržištu rada može biti unaprijeđen većim uključivanjem privrednih subjekata u kreiranje obrazovnih programa. Većina zakona o obrazovanju odraslih reguliše razvijanje programa obrazovanja

odraslih, sa izuzetkom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine gdje ovaj segment nije specificiran Zakonom.

Sažetak provedbe Cilja 3

Podaci predstavljeni kao indikatori ispunjenosti trećeg strateškog cilja pokazuju da ovo područje treba ostati u fokusu daljih nastojanja obrazovnih vlasti. Njegova ispunjenost nije na zadovoljavajućem nivou i postoji veliki prostor za dalje unapređenje. Neophodno je usvojiti jedinstvenu metodologiju kreiranja programa obrazovanja odraslih, uz aktivno učešće predstavnika privrednog sektora pri analizi potrebnih kompetencija. Potrebno je osmisliti ciljanu promociju obrazovanja odraslih, podizati svijest o njegovom značaju za pojedinca i društvo, te planirati pozive za projekte namijenjene unapređenju obrazovanja odraslih. Ova analiza pokazuje dominaciju formalnih programa i usmjerenost obrazovanja odraslih profesionalnim ciljevima. U daljim pravcima djelovanja potrebno je pružiti podršku razvoju neformalnog obrazovanja odraslih usmjerenog razvoju aktivnog građanstva i lične dobrobiti.

Cilj 4: Osiguranje i podizanje kvaliteta obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja

U samoj *Strateškoj platformi* nije preciziran način osiguranja kvaliteta, te su i odgovori obrazovnih vlasti bili prilično neodređeni i odražavali su trenutno dostupne postupke, bez težnje ka standardizaciji. U proces osiguranja kvaliteta uključeni su pedagoški zavodi koji prate izvođenje programa obrazovanja i poduzimaju mjere potrebne za njihovo izvođenje. Pedagoški zavodi obavljaju stručni nadzor i savjetodavno-instruktivne aktivnosti organizatorima obrazovanja odraslih. U Republici Srpskoj Zavod za obrazovanje odraslih odgovoran je za stručne, analitičke i razvojne poslove u djelatnosti obrazovanja odraslih.

Uobičajeni način osiguranja kvaliteta u obrazovanju odraslih iz ugla obrazovnih vlasti uključuje provjeru ispunjenosti uslova za izvođenje programa kod organizatora obrazovanja odraslih, gdje stručna komisija vrši procjenu prostornih, kadrovskih i materijalno-tehničkih uslova. Pored toga, zakoni definišu obavezu ministarstva obrazovanja za vršenje periodične kontrole rada organizatora obrazovanja odraslih, prilikom čega se ponovo utvrđuje ispunjenost uslova za provođenje obrazovanja odraslih. Prema mišljenju ministarstava obrazovanja, uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta u obrazovanju odraslih definisano je zakonima, ali nisu definisane konkretne procedure i instrumenti njenog provođenja.

Unutar četvrtog strateškog cilja predviđeno je donošenje *Principa i standarda u području obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini*, što je ostvareno 2014. godine, međutim, kako je

prikazano u podacima vezanim za prvi strateški cilj, još uvijek sve administrativne jedinice nisu usvojile svoje standarde i normative u oblasti obrazovanja odraslih.

Važan dio osiguranja kvaliteta predstavlja edukacija kadrova u obrazovanju odraslih. Ministarstva ovo pitanje još uvijek nisu riješila, iako zakoni o obrazovanju odraslih postavljaju postojanje andragoških kompetencija kod nastavnika u obrazovanju odraslih kao uslov za akreditovanje organizatora i programa. S tim u vezi, ministarstva iznalaze različita privremena rješenja kako organizatori obrazovanja odraslih ne bi bili oštećeni uslijed objektivnih okolnosti nepostojanja redovnih programa usavršavanja u ovoj oblasti. DVV International je u periodu primjene *Strateške platforme* proveo andragoške obuke za preko 750 polaznika. Realizovane su obuke iz osnovnih andragoških kompetencija, menadžmenta u obrazovanju, te metodologije kreiranja i procjene obrazovnih programa.

Tabela 2: Pregled realiziranih obuka od strane DVV International u periodu 2014.-2021. godina

Vrsta obuke	Broj sati	Broj polaznika 2014-2020	Broj polaznika 2021. godina ²⁰	UKUPNO 2014-2021
Osnovna andragoška obuka/Methodika i didaktika u obrazovanju odraslih	20	272	-	272
Javno važeći program andragoškog osposobljavanja “Osnovna andragoška obuka”	120	89	40	129
Menadžment u obrazovanju	56	153	33	186
Izrada i procjena kurikulumu za obrazovanje odraslih	60	32	-	32
Metodologija razvoja programa za obrazovanje odraslih	16	32	18	50
Ostale obuke	16-25	71	16	87

DVV International je također podržao kreiranje Programa andragoškog osposobljavanja “Osnovna andragoška obuka”, koji je proglašen javno važećim u ukupno šest administrativnih jedinica:

1. Unsko-sanski kanton
2. Zeničko-dobojski kanton
3. Bosansko-podrinjski kanton Goražde
4. Zapadnohercegovačka županija
5. Kanton Sarajevo i
6. Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine.

Iako je uspostavljanje baze podataka institucija i centara za obrazovanje odraslih, uključujući njihove programe, jedan od glavnih ciljeva definisanih u *Strateškoj platformi*, niži nivoi vlasti, osim Republike Srpske, u tom smislu nisu značajno napredovali. DVV International je 2019. godine pokrenuo projekt uvođenje „Informacionog sistema za kontrolu obrazovanja

²⁰ Ovdje su uključeni i podaci za 2021. godinu kako bi se imao uvid u trenutno stanje.

odraslih i monitoring“ - ISKOOM²¹, a čija namjena je sistematično registrowanje svih podataka o ponuđačima usluga i programima obrazovanja odraslih. Sistem predstavlja značajan napredak u osiguranju kvaliteta obrazovanja odraslih. Sada je odobren i bit će pokrenut kao pilot-projekat u Unsko-sanskom kantonu, Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde i Kantonu Sarajevo. Druge administrativne jedinice bit će pozvane da se u budućnosti pridruže inicijativi. U Unsko-sanskom i Kantonu Sarajevo prikupljeni su svi potrebni podaci o organizatorima obrazovanja odraslih i akreditovanim programima kao priprema za unos podataka u sistem nakon finaliziranja i pilotiranja sistema.

Novi zakon o obrazovanju odraslih u **Unsko-sanskom** kantonu, koji je usvojen 19. maja 2021. godine, predvidio je izradu posebnog podzakonskog akta koji će tretirati pitanja informacionog sistema, a izrada ovog pravilnika je u toku. Također, zakon predviđa usvajanje novih pravilnika o javnim ispravama i andragoškoj dokumentaciji te će ISKOOM Unsko-sanskog kantona biti prilagođen ovim pravilnicima odmah nakon što isti budu usvojeni. S obzirom na mali broj organizatora obrazovanja odraslih u **Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde**, finaliziranje ISKOOM-a u ovoj administrativnoj jedinici će biti izvršeno nakon što u obzir budu uzeti i rezultati pilotiranja ISKOOM-a u Kantonu Sarajevo.

U **Kantonu Sarajevo** je u junu 2021. godine, s ciljem pilotiranja sistema, u proces uključena i Ustanova za obrazovanje odraslih „Nova zanimanja“, najveći organizator obrazovanja odraslih na području Kantona. Odlučeno je da se u fazi pilotiranja u sistem unesu polaznici za dva formalna programa prekvalifikacije i to: Vozač motornih vozila (III stepen) i Medicinska sestra-tehničar (IV stepen), a obrazovni period za prvu narednu generaciju polaznika počinjao je 26. jula. Time je i zvanično počelo pilotiranje sistema ISKOOM u Kantonu Sarajevo, a prva analiza pilotiranja je urađena početkom oktobra. Pilot faza će trajati do završetka navedenih programa (6 mjeseci - kraj januara 2022. godine).

Kanton Sarajevo je, na inicijativu DVV International, pokrenuo izmjene Pravilnika o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih i Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije kako bi date izmjene bile završene do kraja faze pilotiranja, odnosno do kraja 2021. godine. Imenovana komisija je zbog većeg broja izmjena pristupila izradi novih pravilnika, te je trenutno u toku njihovo finaliziranje. Akreditovani organizatori obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo će, u skladu sa novim pravilnicima, biti obavezni primjenjivati sistem već u toku 2022. godine. Iako će pilotiranje sistema biti provedeno u Kantonu Sarajevo, rezultate istog će biti moguće primijeniti i na ISKOOM sistem u drugim administrativnim jedinicama uključenim u projekat.

²¹ ISKOOM - Informacioni sistem za kontrolu obrazovanja odraslih i monitoring predstavlja online platformu koja povezuje ključne aktere u sistemu obrazovanja odraslih stavljajući akcenat na mogućnost uvida u stanje na terenu u realnom vremenu, praćenje nastavnog procesa od upisa do finaliziranja programa obrazovanja odraslih te prikupljanje podataka neophodnih za strateško planiranje i izvještavanje; [Internet stranica DVV International – Ured u BiH](#).

Pored navedena tri kantona, u projekat uvođenja ISKOOM-a su 2019. godine uključeni Zeničko-dobojski kanton i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine, međutim aktivnosti, iz različitih razloga, nisu nastavljene, te su za obje administrativne jedinice postavljene samo osnovne verzije sistema koje u budućnosti, u skladu s interesovanjem, mogu biti prilagođene lokalnim propisima o javnim ispravama, te vođenju andragoške dokumentacije i evidencije.

Važan preduslov za uvođenje sistema u određenoj administrativnoj jedinici je prilagođavanje podzakonskih akata o obrazovanju odraslih tako da postane obavezno da se svi organizatori obrazovanja odraslih pretplate i redovno ažuriraju podatke u informacionom sistemu. U tom smislu evidentna je potreba izmjene podzakonskih akata i uvođenja informacionog sistema kao zakonske obaveze, izrađen je prijedlog osnovnih članova koji se mogu inkorporirati u već postojeće pravilnike, a koje je, uz određene dopune, moguće objaviti i kao poseban pravilnik u skladu sa važećim zakonima.

Važan dio kvaliteta obrazovanja odraslih tiče se njegovog finansiranja. Zvanične finansijske statistike i izvještaji o potrošnji na obrazovanje ne daju uvid u iznose potrošene za obrazovanje odraslih. **Ne postoji poseban kod za troškove obrazovanja odraslih i teško je zaključiti koji se iznos iz budžeta raspoređuje u tu svrhu. Pored toga, ne postoje javni konkursi za bespovratna sredstva ili fondovi za projekte iz oblasti obrazovanja odraslih koje bi finansirale obrazovne vlasti.** Godišnji izvještaji obrazovnih vlasti ne diferenciraju podatke za obrazovanje odraslih, niti se u zvaničnim statistikama izdvaja broj odraslih polaznika u osnovnom i srednjem obrazovanju.

Za razliku od drugih oblika obrazovanja, obrazovanje odraslih je zajednička odgovornost koja obuhvata općine, poslodavce, radnike, preduzeća i stručna udruženja, udruženja građana, naučne i obrazovne ustanove i pojedince.²² Prema Principima i standardima, obrazovanje odraslih se finansira iz javnih prihoda, od strane poslodavaca, polaznika, Evropske unije i drugih donatora. Akteri uključeni u međusektorska partnerstva i društveni dijalog ohrabruju se da poduzmu konkretne korake i mjere za unapređenje postojećeg zakonodavstva i da razviju adekvatne strategije za održivo finansiranje obrazovanja odraslih, kao što je:

- jačanje odgovornosti vladinog sektora za finansiranje obrazovanja odraslih,
- kreiranje stimulirajućih poreznih politika i poticajnih mjera za poslodavce i druge subjekte kako bi ulagali u obrazovanje odraslih,
- osiguranje veće finansijske slobode za ponuđače javnog obrazovanja i neformalnog obrazovanja odraslih kako bi se osnažila njihova konkurentnost na tržištu i omogućili različiti oblici i mehanizmi za finansijsku podršku pojedincima uključenim u proces obrazovanja odraslih.

²² Evropska komisija, EACEA (2021). Adult Education and Training Funding (Finansiranje obrazovanja i osposobljavanja odraslih)

Ove odredbe teoretski daju zadovoljavajući okvir za finansiranje obrazovanja odraslih. Međutim, ne postoje propisi niti pomoć kroz koje bi se ovaj okvir prenio u praksu. Politike o primjeni struktura sufinansiranja ili sredstava za formalno i neformalno obrazovanje odraslih još uvijek ne postoje. Zakoni o obrazovanju odraslih koje su usvojile administrativne jedinice pojašnjavaju ulogu vlasti u finansiranju obrazovanja odraslih. U nekoliko kantona (npr. Zeničko-dobojski kanton, Bosansko-podrinjski kanton Goražde, Kanton Sarajevo), Zakonom je utvrđeno da kompenzacijsko obrazovanje odraslih, kao što je stjecanje osnovnoškolskog obrazovanja za odrasle, treba biti besplatno, kao i da troškove praćenja, unapređenja i razvoja obrazovanja odraslih trebaju snositi javni budžeti za obrazovanje. Pored toga, Bosansko-podrinjski kanton Goražde se obavezalo da sufinansira projekte obrazovanja odraslih s 20% ako većinu sredstava osiguraju međunarodni razvojni partneri, kao što je EU.

Međutim, zbog razuđenosti nadležnosti i odgovornosti na različitim nivoima provedbe politika, postoje ovlašteni ponuđači osnovnog obrazovanja odraslih koji ne primaju javna sredstva za svoje aktivnosti. To je slučaj sa bivšim radničkim univerzitetima u Republici Srpskoj koji ne primaju podršku zbog činjenice da je Ministarstvo prosvjete i kulture prenijelo nadležnost za provedbu besplatnog osnovnoškolskog obrazovanja odraslih na lokalne zajednice. S obzirom na to da su radnički univerziteti pod nadležnošću općina, Ministarstvo prosvjete i kulture više nema obavezu da osigura finansiranje osnovnoškolskog obrazovanja odraslih. S druge strane, općine često nemaju sredstava da iz vlastitih budžeta finansiraju osnovnoškolsko obrazovanje odraslih.²³

Stvarni javni izdaci na obrazovanje odraslih dodatno se povećavaju kada se u proračun dodaju troškovi vezani za zapošljavanje i tržište rada. Iako se reintegracija na tržište rada, dodatne obuke, prekvalifikacija i programi kvalifikacija koje odraslima nude zavodi za zapošljavanje općenito smatraju formalnim ili neformalnim obrazovanjem odraslih, oni se u službenim statistikama ne navode na taj način. Odredba prema kojoj kantonalne vlade snose troškove obuka koje nude zavodi za zapošljavanje uključena je u prethodno spomenute lokalne zakone o obrazovanju odraslih.

U Federaciji Bosne i Hercegovine posredovanje pri zapošljavanju i programi stručnog obrazovanja koji su usmjereni na studente, nezaposlene i poslodavce sufinansiraju Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe za zapošljavanje. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je 2018. godine provelo projekat „Podrška programima obuke, stručnog osposobljavanja i usavršavanja odraslih osoba s fokusom na žene radi lakše integracije na tržište rada“. Pored toga, kroz Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine finansirane su i poslovne obuke, stručne informacije i savjetovanje, usavršavanja i prekvalifikacija, kao i školarine za osobe s invaliditetom.²⁴

²³ DVVI (2020). Činjenice: Obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini

²⁴ Međunarodna organizacija rada (2021. godine) [Human Resources Development Convention, 1975 \(No. 142\), Direct Request \(CEACR\) - adopted 2019, published 109th ILC session \(2021\)](#)

U Republici Srpskoj najveća izdvajanja za obrazovanje odraslih bila su usmjerena na provedbu Akcionog plana zapošljavanja za 2019. godinu, koji je odobrio Zavod za zapošljavanje kroz „Program obuka, dodatnih obuka i prekvalifikacija 2019. godine“.

Sažetak provedbe Cilja 4

Područje upravljanja kvalitetom u obrazovanju odraslih trebalo bi biti u fokusu narednih strateških dokumenata. To bi trebalo uključivati uspostavu održivog sistema andragoškog obrazovanja kako bi se odgovorilo na zakonske odredbe u tom pogledu. Način kako se ovo pitanje može urediti jeste uspostavljanje centara za andragošku obuku pri visokoškolskim ustanovama, pedagoškim zavodima ili kod organizatora obrazovanja odraslih. Uz usvojene javno važeće andragoške obuke u šest administrativnih jedinica, ovaj korak bi bio sasvim logičan slijed događaja.

Uvođenje platforme ISKOOM predstavlja značajan korak ka osiguranju kvaliteta u obrazovanju odraslih, te je neophodno potaći što veći broj administrativnih jedinica na učešće. Naime, na taj način bi se spriječile malverzacije u obrazovanju odraslih i svi organizatori obrazovanja odraslih bi radili u skladu sa istim standardima kvaliteta, što je naročito važno obezbijediti imajući na umu sve veći broj škola i centara koji se bave obrazovanjem odraslih.

—

Opća ocjena predstavnika ministarstava jeste da *Strateška platforma* daje dobre osnove nadležnim ministarstvima za izradu vlastitih propisa, s obzirom na koncept cjeloživotnog učenja te za pripremu građana na proaktivno djelovanje. Platforma pruža dobru sliku trenutnog stanja u području obrazovanja odraslih, te navodi koje to ciljeve i poboljšanja je potrebno ostvariti. Također je navedeno, kako bi ciljevi *Strateške platforme* bili svrsishodniji, da postoje jasno definisane potrebe i uređeno tržište rada. Neuređeno tržište rada u nekim administrativnim jedinicama (poput Posavskog kantona) predstavlja barijeru intenzivnijem razvoju obrazovanja odraslih. U takvim okolnostima obrazovanje odraslih se instrumentalizira u svrhu edukacije polaznika za tržište rada Evropske unije. Da bi razvijali reformske aktivnosti u oblasti obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja u budućnosti potrebno je prije svega uređeno tržište rada i nova radna mjesta u realnom sektoru.

Budući da nisu u potpunosti realizovani svi postavljeni ciljevi iz *Strateške platforme*, predstavnici obrazovnih vlasti preporučuju da se u dokumentu za naredni planski period zadrži fokus na nerealizovanim ciljevima, te da se jasnije operacionalizuju i definišu procedure sistematičnog mjerenja njihove ostvarenosti. Predstavnici ministarstava ukazuju na potrebu razmjene iskustava o primjeni zakona, te transfera uspješnih praksi.

Prilikom pripreme budućih strateških dokumenata za oblast obrazovanja odraslih preporučuje se definisanje indikatora za svaki operativni cilj na osnovu kojih bi se mogao lakše vršiti monitoring implementacije, te na kraju uraditi evaluaciju njegove uspješnosti. U procesu definisanja ciljeva i indikatora neophodna je primjena SMART modela koji podrazumijeva da ciljevi i indikatori mora biti: specifični (engl. *specific*), mjerljivi (engl. *measurable*), ostvarivi (engl. *achievable*), realni (engl. *realistic*) i vremenski određeni (engl. *time-bound*).

Pregled ispunjenosti ciljeva Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020.

Strateški cilj	Ostvareno u razdoblju primjene Strategije	Dalji koraci	Opći zaključak
<p>1. Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Donošenjem zakona na području svih administrativnih jedinica uspostavljen zakonodavni okvir u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini - u toku pisanja ove informacije, u pripremi su dva zakona o izmjenama i dopunama i dva nova zakona o obrazovanju odraslih - doneseni podzakonski akti u osam administrativnih jedinica - donesene dvije zasebne strategije obrazovanja odraslih - strategija razvoja obrazovanja odraslih uključena u sveobuhvatnu strategiju razvoja obrazovanja u jednoj administrativnoj jedinici - u zakonima o obrazovanju odraslih postoji zakonska osnova za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja - u okviru Erasmus+ programa za period 2014-2020 godina ostvareno učešće u EPALE i EAAL 	<ul style="list-style-type: none"> - dovršiti proceduru donošenja novih zakona tamo gdje je otpočeta - donijeti podzakonske akte tamo gdje nedostaju - donijeti strategije obrazovanja odraslih bilo kao zaseban dokument ili integrisano u širu strategiju obrazovanja - izraditi operativne planove za provođenje strategija razvoja obrazovanja odraslih, sa definisanim nosiocima konkretnih aktivnosti kao i rokovima za realizaciju istih - razraditi i implementirati praktično primjenljiv sistem priznavanja neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, kao i prethodnog učenja polaznika - definisati i/li uspostaviti institucije/tijela koji će provoditi proces priznavanja prethodnog učenja - provesti certifikovanje ispitnih centara pri srednjim stručnim školama u cilju racionalizacije programa prekvalifikacije i dokvalifikacije - jačati evropsku dimenziju obrazovanja odraslih uz veće otvaranje prema trendovima u domenu neformalnog obrazovanja - povećati učešće u narednom ciklusu projekta „Implementacija Evropske agende za obrazovanje odraslih- EAAL, kao i u kontekstu Evropske platforme za obrazovanje odraslih – EPALE, kroz mogućnosti koje su date u okviru novog Erasmus+ programa 	<ul style="list-style-type: none"> - ministarstva će nastaviti pratiti provedbu zakona o obrazovanju odraslih, te shodno tome donositi izmjene i potrebne prateće dokumente - jačati kapacitete obrazovnih vlasti i organizatora obrazovanja odraslih u polju apliciranja na EU fondove
<p>2. Uspostavljanje efikasnih načina participacije</p>	<ul style="list-style-type: none"> - potpisani memorandumi o saradnji između relevantnih (reprezentativnih) socijalnih partnera u sedam administrativnih jedinica 	<ul style="list-style-type: none"> - u saradnji sa zavodima za zapošljavanje razviti instrumente istraživanja potreba na tržištu rada u smislu kreiranja novih zanimanja i novih obrazovnih programa 	<ul style="list-style-type: none"> - konkretizirati dalje aktivnosti u okviru ovog cilja, te nastaviti u

<p>relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja</p>	<p>- u većem broju administrativnih jedinica formirana vijeća u kojima učestvuju predstavnici obrazovnog sektora, te rada i zapošljavanja</p>	<p>- uspostaviti jaču saradnju između poslovnih subjekata i organizatora obrazovanja odraslih prilikom planiranja obrazovne ponude - aktivnije raditi na promociji programa obrazovanja odraslih i informisanju o mogućnostima nastavka obrazovanja ili ličnog i profesionalnog razvoja</p>	<p>pravcu bolje povezanosti obrazovanja odraslih i tržišta rada - uvesti olakšice za privredne subjekte koji učestvuju u kreiranju i realizovanju programa obrazovanja odraslih</p>
<p>3. Razvijanje programskih i institucionalnih mogućnosti te unaprjeđenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja</p>	<p>- zakonski regulisano besplatno osnovno obrazovanje odraslih - uspostavljen okvir za mogućnost besplatnog srednjeg obrazovanja odraslih nezaposlenim osobama - DVV International u saradnji sa ministarstvima realizovao serije obuka usmjerenih jačanju kapaciteta organizatora obrazovanja odraslih - više od 236 akreditovanih organizatora obrazovanja odraslih - uspostavljeni registri organizatora obrazovanja odraslih</p>	<p>- regulisati sistem izvještavanja o registrovanim organizatorima obrazovanja odraslih i akreditovanim programima u administrativnim jedinicama koje nemaju elektronski Registar - kroz saradnju sa međunarodnim i domaćim organizacijama nastaviti raditi na bogaćenju obrazovne ponude, naročito u pravcu novih zanimanja - programe za kojima ne postoji potreba na tržištu rada restrukturirati i inovirati - u javnim izdvajanjima planirati budžetska sredstva za grantove iz područja obrazovanja odraslih koji bi bili dostupni akreditovanim organizatorima</p>	<p>- fokus daljeg strateškog djelovanja usmjeriti ka području unaprjeđenja programske i institucionalne osnove, te dostupnosti obrazovanja odraslih</p>
<p>4. Osiguranje i podizanje kvaliteta obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja</p>	<p>- preko 750 polaznika koji su završili obuke iz oblasti obrazovanja odraslih organizovane od strane DVV Internationala u saradnji sa resornim ministarstvima - kreirana platforma za kontrolu obrazovanja odraslih i monitoring ISKOOM - osnovna andragoška obuka proglašena je javno važećom u 6 administrativnih jedinica</p>	<p>- osmisliti fokusiranu promociju obrazovanja odraslih u svim lokalnim zajednicama - pri svakom ministarstvu uspostaviti jedinicu/ Centar za andragošku edukaciju, kako bi se omogućilo ispunjenje zakonske odredbe o obaveznom andragoškom obrazovanju kadrova u obrazovanju odraslih - razviti programe dostupnosti obrazovanja odraslih najrazličitijim grupama, naročito socijalno ugroženima</p>	<p>- fokus daljeg djelovanja treba biti unaprjeđenje kvaliteta, uspostava sistema mjerljivih indikatora napretka - uspostava sistema izvještavanja o</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - raditi na uvođenju ISKOOM sistema u cijeloj državi s ciljem osiguranja kvaliteta obrazovnog procesa i stečenih obrazovnih isprava - regulisati sistem finansiranja obrazovanja odraslih tako da ovoj djelatnosti bude dodijeljena posebna šifra 	<p>ostvarenim rezultatima</p> <ul style="list-style-type: none"> - jačanje međusektorske saradnje - uspostava održivog sistema finansiranja obrazovanja odraslih iz javnih budžeta
--	--	--	--